

Kv Abborren

– en ny sorts urbant boende i Gamlestaden

Therese Arnbart

KVARTERET ABBORREN

– en ny sorts urbant boende i Gamlestaden

Examensarbete vid Chalmers Arkitektur
MPARC
Handledare och examinator: Ola Nylander
Jury: Anna Eriksson, Thomas Landenberg

Therese Arnbert
Göteborg 2011. 05. 24

CHALMERS

ABSTRACT

Gamlestaden is facing a major development in the next 10-15 years when the area is to be densified with 1600 new apartments, commerce, offices and industry. This is a context that gives great opportunities, not only to improve the urban environment and local services, but also to work with the image of Gamlestaden and reflect upon its new identity and profile. A clear aim is stated by the City Planning office – to make Gamlestaden a diverse district that hosts a range of different activities as well as people with different ages and ethnic and economical backgrounds.

My ambition is to enhance the social diversity in Gamlestaden by proposing a new type of housing. This housing targets those who are currently leaving the district for a single family home in the suburbs. At a location between the city centre and the new recreational area along

the stream I see a good opportunity for a type of city living that does not exist in Gamlestaden today. The project combines the advantages of a close proximity to services, culture, commerce, leisure and public transportation, with the residential qualities of a villa. The spacious living units all have their own private gardens, either on the ground or as intimate rooftop terraces. Glazed patios become zones between the inside and the outside where the home can grow by the season. A series of collective courtyards and a public square gives good opportunities for outdoor activities and possibilities to meet and to get to know your neighbors.

By choosing a central location, adapting the new neighborhood to the existing street structure and by offering spaces for offices and commercial use, the project becomes well integrated in the district. It contributes in this way to a greater social diversity, not only statistically but also regarding encounters between people.

INNEHÅLL

Inledning	1
Syfte och metod	1

1 GAMLESTADEN:

I staden	4
Historiskt	4-9
Idag	10-11
Statistiskt	12-13
Nya planförslag	14-17

2 DISKUSSION:

Blandstad i Gamlestaden?	20-23
Goda grannar -om möten i staden	24-25
Dilemmat -om gentrifieringens baksida	26-27
Slutsats -projektet formuleras	28-29

3 PLATSEN:

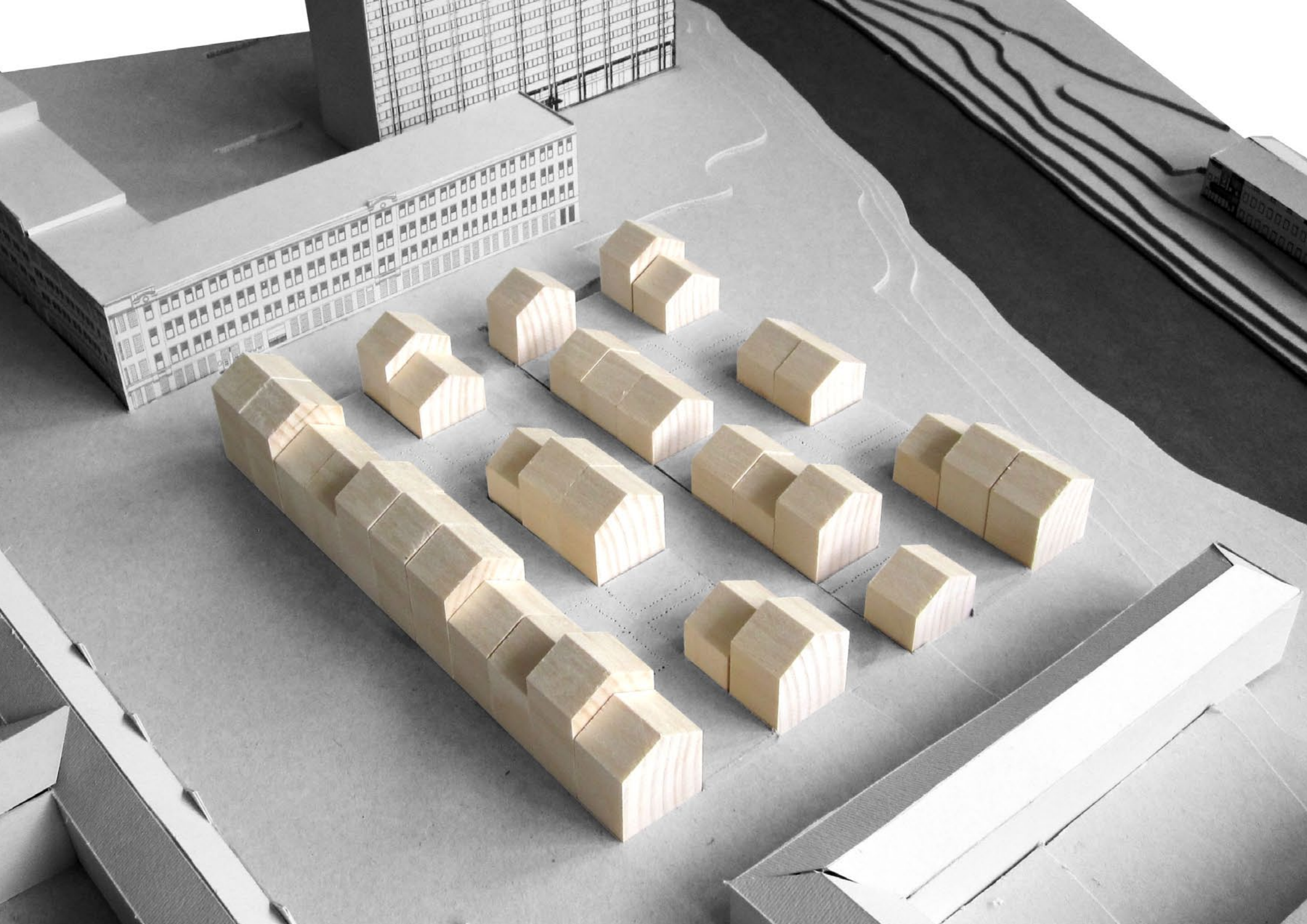
Alternativ	32-35
Kv Abborren	36-37
Platsanalys	38-45

4 FÖRSLAGET:

Projektet	48
Kvarteret	50-63
Bostäderna	64-83
Fasader	84-89
Konstruktionsprincip	90-91

5 PROCESSEN:

Utredning parkering	96-97
Skisser	98-101
Referensprojekt	102-103
Källor	105

INLEDNING

Som boende i Gamlestaden har jag ofta förundrats över den dåligt utnyttjade potential som stadsdelen har när det kommer till boendekvaliteter. När jag så en dag fick en stadsdelstidning i brevlådan som informerade om kommunens framtida planer för området väcktes mitt intresse.

Gamlestaden står inför en omfattande utveckling de kommande tio åren. Med målet att sammanfoga den sargade stadsdelen och knyta den närmare sina grannar ska outnyttjade områden förtätas med 1600 nya bostäder, kommers, kontorsverksamhet och industri. Det är en kontext som ger stora möjligheter att inte bara förbättra kvaliteter i form av goda stadsmiljöer och service, men också att arbeta med bilden av Gamlestaden och fundera över dess nya identitet och profil.

Mitt examensarbete fokuserar på bostaden med blandstaden som utgångspunkt. Ambitionen är att berika Gamlestaden genom att föreslå ett boende med kvaliteter som idag är sällsynta i en stadskontext.

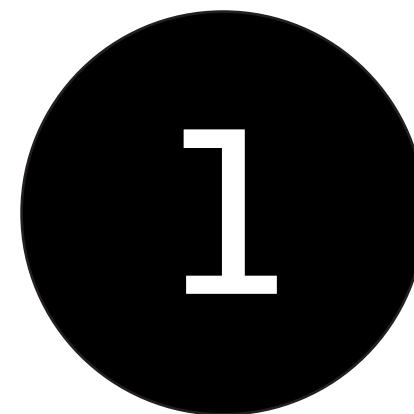
SYFTE & METOD

Med ett utforskande ingångssätt till boendet i staden studeras Gamlestaden som stadsdel, ett projekt initieras och slutligen ges ett konkret förslag på utförande av bostäder i stadsdelen.

Processen inleds med ett inhämtande av information där aspekter som historiska skeden, dagsbilden, och kommunens framtida planer för området studeras. Baserat på dessa studier definieras förutsättningarna för projektet.

Arbetet består av två parallella delar, en teoretisk diskuterande och en projektbaserad, vilka ömsesidigt bidrar till att utveckla varandra. Grunden till den teoretiska delen får jag genom att läsa litteratur och rapporter. Den projektbaserade delen utvecklar jag främst genom skissande för hand, i dator och i modell, genom att studera referensprojekt och vid en resa till Holland.

Genom återkommande diskussioner med handledare och kurskamrater bygger jag upp en argumentation kring mina idéer och vidareutvecklar projektet.

GAMLESTADEN

1 GAMLESTADEN

I STADEN

LÄGE & KOMMUNIKATION

Stadsdelen är belägen invid Säveåns mynning i Göta Älv, ca 3,5 km nordost om centrala Göteborg. Kommunikationerna i form av kollektivtrafik är goda, 6 olika spårvagnslinjer passerar och även ett flertal bussar. Via det så kallade "snabbspåret" för spårvagnar nås centralstationen på endast 7 minuter. Motsvarande sträcka tar 20 minuter med cykel.

Från Gamlestaden är det gångavstånd till de omgivande stadsdelarna Bellevue, Kviberg och Kortedala i Öster, och även till Bagaregården, Redbergsplatsen, Olskroken och Lunden i söder. I och med sitt läge utgör Gamlestaden en port framförallt till de nordöstra stadsdelarna Kortedala och Bergsjön, men även till Angered i norr.

HISTORISKT

Den byggda miljön i Gamlestaden innehåller en stor variation i både funktion och estetik, en brokighet som har historien att tacka. Stadsdelen har byggts under en lång tidsperiod,

under vilken ideal inom såväl stadsplanering som arkitektur förändrats. Här finns bla kulturhistoriskt intressanta miljöer som vittnar om industrisamhällets fram- och tillbakagång, vilket gör Gamlestaden till ett stycke levande byggnadshistoria som inte går att finna någon annanstans i Göteborg.

NYA LÖDÖSE

Redan år 1473 grundades Nya Lödöse på den plats där Gamlestaden ligger idag, en stad som med sina 1000-2000 invånare vid tidpunkten var en viktig handelsmetropol och en av Sveriges största städer. Av militärstrategiska skäl grundades Göteborg år 1617 längre ut i hamninloppet. Invånarna i Nya Lödöse tvingades att flytta och den "gamla staden" jämnades med marken. Gamlestaden fick därmed sitt namn.¹

INDUSTRIN

Under många år bestod området vid den gamla staden mest av betesmarker och ängar som servade den nya staden. Förändringen kom i början av 1700-talet då det Sahlgrenska sockerbruket uppfördes. Bruket ombildades med tiden till spinneri och redan vid mitten av 1800-talet hade det ca 500 personer anställda. Verksamheten

Marieholsleden mot Angered
Kortedala
Alelyckan
Bergsjön
Fjällbo ängar
Kviberg
Gamlestaden
Marieholm
Bellevue
Bagaregården
Lunden
Stadscentrum
Eriksberg
Majorna
3,5 km från stadscentrum

Noter:

1. Atlestam, Caldenby, Tiselius: *Gamlestaden – historik och arkitekturguide*, Göteborg, 2000.

2. http://www.goteborg.se/historik_Gamlestaden.pdf, 2011

gick bra och snart tillverkades också fiskenät och tyger. Tillsammans med sågverket Säfveåns som grundades på 1870-talet lades den första grunden till Gamlestadens Fabriker och ny bebyggelse började växa fram i området. Säveåns utlopp i Göta Älv gjorde platsen mycket lämpligt för industrietablering. Förutom möjligheten till transporter på älven så innebar järnvägen som passerade precis förbi en tillgång.² År 1905 invigdes en ny spårvagnslinje mellan Olskroken och Kviberg. Den blev en viktig förutsättning för den fortsatta exploateringen av Gamlestaden. Det nybildade Aktiebolaget Svenska Kullagerfabriken (SKF) uppförde nya fabrikslokaler vid Hornsgatan 1907. SKF expanderade stort under första världskriget och lokalerna byggdes ut längs med Hornsgatan och Artillerigatan.

BOSTADSBRIST

Vid 1900-talets början var ca 1100 personer sysselsatta i Gamlestaden. Trots det stora antalet arbetare fanns knappt 100 bostäder, vilket ledde till en svår bostadsbrist. Situationen gjorde det problematiskt för industrin att rekrytera tillräckligt med arbetskraft. Fabriker började därför bygga bostäder i egen regi, samtidigt som

bildandet av bostadsföreningar uppmuntrades bland arbetarna. Kvarteret Abborren från 1906 blev det första bostadskvarteret som uppfördes, precis invid SKFs lokaler. Insprängt bland bostäderna låg bland annat ett slakteri och ett stort tvätteri.

Bostäderna som byggdes vid denna tid är så kallade landshövdingehus med bottenplan i sten och två våningar plus vind i trä. Lägenheterna bestod i bästa fall av ett rum och kök, men oftast fanns bara ett spisrum. Dass låg på gården eller i trappuppgången.

En del nödbostäder byggdes också, bla bekostade av Emily Dickssons stiftelse.

LILIENBERGS STADSPLAN

1913 antogs en ny stadsplan utvecklad av Albert Lilienberg. Den var inspirerad av medeltida städers utformning och till vissa delar ett försök att rekonstruera Nya Lödöses stadsnät. Planen hade en stor variation av öppna platser, torg och gårdar. Gatorna var krökta och orienterades mot Gamlestads Torg. Någon blandning av industrier och bebyggelse inom bostadskvarteren tilläts inte.

Skivhus från 1958
Kvibergs kaserner
Emily Dicksons nödbostäder
Solgårdar
Bunkeberget
Typisk Lilienbergsk platsbildning
Bellevue industriområde
Landshövdingehusvarter
SKFs fabriker
Gamlestads Torg
Kv Abborren
Gamlestadens Fabriker

Noter:

1. http://www.goteborg.se/historik_Gamlestaden.pdf, 2011

2. Atlestam, Caldenby, Tiselius: *Gamlestaden –historik och arkitekturguide*, Göteborg, 2000

Industrin fortsatte att expandera i snabb takt och vid andra världskrigets slut rådde återigen en brist på arbetskraft. De första invandrargrupperna med italienare, jugoslaver och greker i täten, kom till Gamlestaden för att arbeta.¹

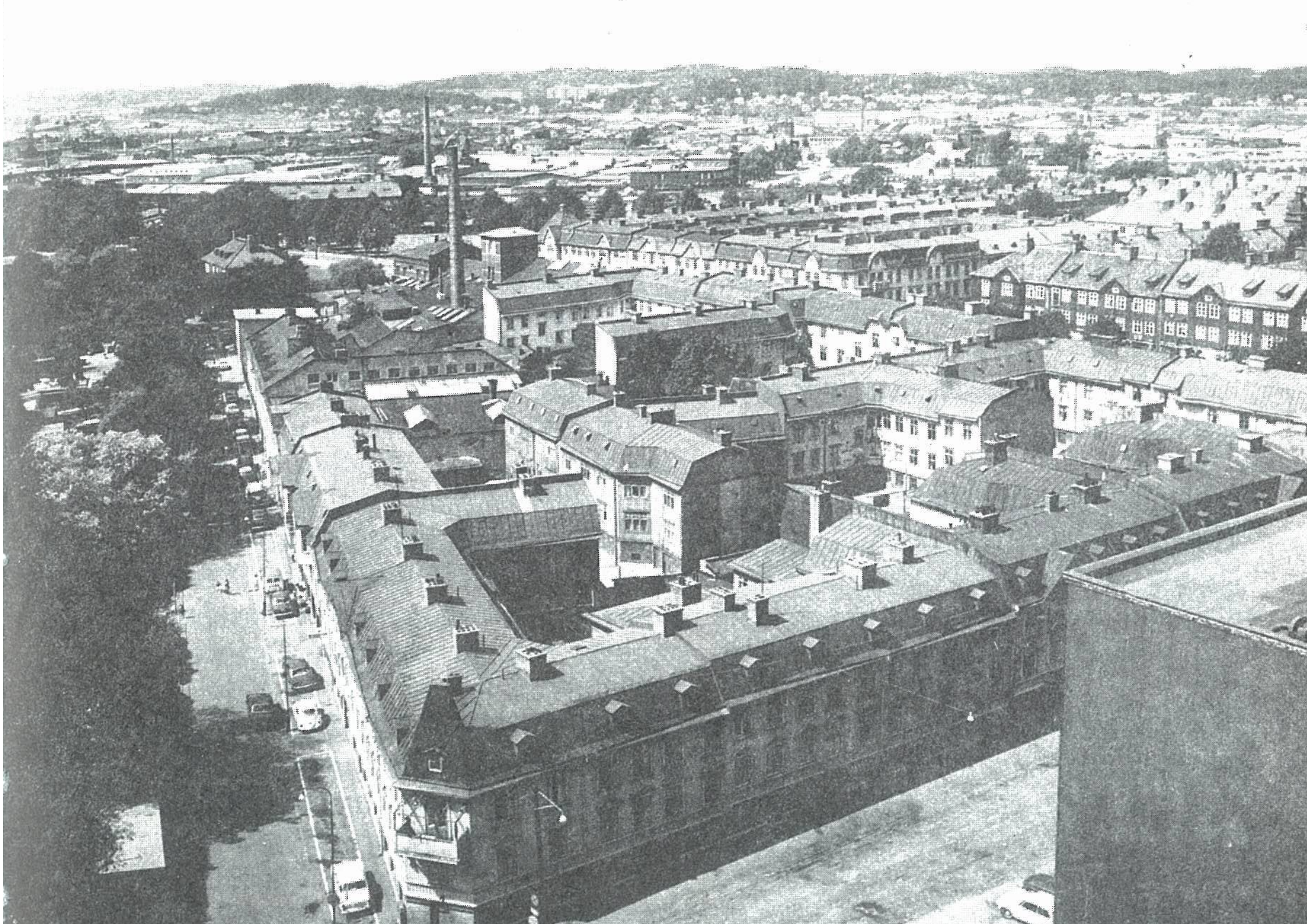
Efter att stadsplaneidealen än en gång förändrats uppfördes solgårdar i kv Slätvaren och Piggvaren mellan 1936-38. Vid denna tid hade Gamlestaden gått från att vara endast arbetsplats till att bli en fullgod stadsdel som också innehöll bostäder för den arbetande befolkningen.

UPPRUSTNINGEN

Under 50-talet lämnade barnfamiljerna stadsdelen för att flytta till större nybyggda lägenheter i Kortedala. Många av fastigheterna i Gamlestaden var i dåligt skick och området upplevdes som omodernt och slitet. På 70-talet drog därför, i enlighet med tidens stadsbyggnadsideal, en "saneringsvåg" över Gamlestaden och stora delar av stadsdelen revs, bland annat för att lämna plats åt trafikapparater och åt platser som idag gapar tomma.²

Rivningsivern klingade lyckligtvis av på 80-talet. Istället påbörjades en omfattande renoverings- och upprustningsomvandling. Ett stort antal

omoderna små lägenheter slogs ihop till större och dassen ersattes av vattentoalett inomhus.¹

1 GAMLESTADEN

IDAG

Stadsdelen ger ett brokigt intryck, och en stor blandning ryms både när det gäller de olika tidslagren i bebyggelsen och när det kommer till verksamheter och funktioner.

ARBETSTILLFÄLLEN

Gamlestaden tillhandahåller ett stort antal arbetsplatser, främst inom tillverkningsindustrin, handeln och inom privata företag. Varje dag pendlar 12000 personer till Gamlestaden för att arbeta.²

HANDEL

Gamlestaden har ett centrum kring Brahegatan med småskalig handel och dagligvarubutiker. I Kviberg och Bellevue finns dessutom områden med en stor variation av mindre saluhallsliknande verksamheter, loppmarknader och verkstäder. Knappt två kilometer bort, i Alelyckan, finns ett externt köpcentrum med stora matvaruaffärer, byggvaruhandel och en kretsloppspark.

KULTUR OCH IDROTT

Föreningslivet i stadsdelen är stort och har sina rötter i verkstadsindustrin.³ Några av de mest utmärkande föreningsverksamheterna idag är en båtörening med varv invid Sävån, "Hundbiten"

som har tagit en av stadsdelens outnyttjade platser i anspråk och bildat en hundrastgård och aktivitetsträt "Area 51" med skatehall och replokaler i SKFs före detta skyddsrum i Bunkeberget. Utöver dessa finns en mängd olika föreningar som håller till i lokaler runt om i stadsdelen, en del har sin hemvist i kulturhuset på Brahegatan, vilket även innehåller bibliotek.

I Kviberg finns stort utrymme för sport, bla fotbollsplaner och en klätterhall. Kristinedals gym på Sävåns södra strand är välbesökt.

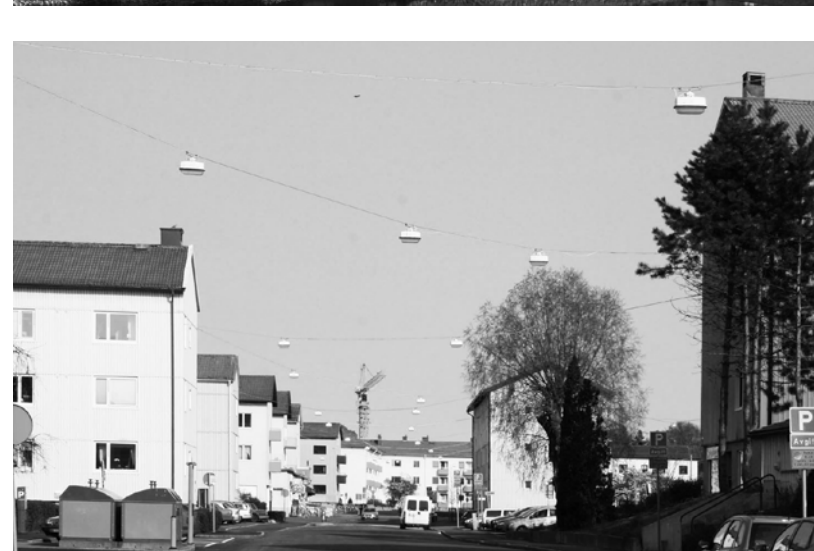
GRÖNOMRÅDEN

I dagsläget finns endast två mindre grönområden i stadsdelen, Bunkeberget och området kring officersvillan. Men Sävån utgör en potentiell grön kvalitet och på promenadavstånd finns naturområdet Fjällbo ängar.

BOENDE

Bortsett från ett utmärkande högt hus från 60-talet består Gamlestadens bostadsbestånd främst av byggnader i 2-4 våningar.

På senare år har en del äldre fastigheter i området ombildats till bostadsrätter, vilket bidragit till en

Noter:

1. Atlestam, Caldenby, Tiselius: *Gamlestaden –historik och arkitekturguide*, Göteborg, 2000
2. Carlson, Gösta: *Röster från Gamlestaden*, Surte, 1981

3. www.tryggagamlestaden.se, 2011

4. <http://bostad.skanska.se/kvibergsstaden>, 2011

större variation i upplåtelseformer. I vissa fall har detta också lett till en upprustning av eftersatta kvarter.

Efter en lång tids stagnation av byggandet har nya bostäder börjat uppföras i området. Vid Kvibergs ängar byggs det nya området "Kvibergsstaden" som marknadsförs som "ett modernt kvarter ... bara en kvart från stan ... med skog och natur alldeles runt knuten". Där uppförs bostadsrätter på 2-4 rok på mellan 46-108 m² i syfte att locka nya målgrupper till området.⁴ Dessa bostäders läge gör dock att de har ytterst lite kontakt med resten av Gamlestaden. De ligger i park med parkering mot gatan, på ett behörigt avstånd från befintlig bebyggelse och stadsdelscentrum, ett sådant avstånd att man lätt kan föreställa sig att de boende kommer att ta bilen till jobb och aktiviteter istället för att ta spårvagnen eller gå till fots till Gamlestadens centrum.

POSITIV FRAMTID

En längre tids negativ syn på stadsdelen börjar sakta förändras och en mer upplyftande bild av Gamlestaden förs fram. Områden som tidigare uppfattats som stökiga och otrygga har rustats upp och börjar nu ses som pittoreska.

En del problem kvarstår dock att arbeta med för att Gamlestaden ska kännas som en hel stadsdel. Trots de goda kommunikationerna med kollektivtrafik in till centrum, och trots att avståndet inte är längre än för till exempel Majorna och Eriksberg uppfattas Gamlestaden som en mer perifer del av staden. Det är det mentala avståndet som är stort. Många passerar förbi på väg till jobbet eller vid ett besök i stan, men få stannar till och har ärenden i själva stadsdelen. Hållplatser och förbifarter är lokaliserade i utkanten av området, vilket medför att det som är Gamlestadens kärna är okänt för de flesta.

Gamlestaden saknar bebyggelse som hänger samman med de närmsta stadsdelarna, vilket gör att även de korta avstånden upplevs som förhållandevis långa. En bidragande orsak till detta är att stadsdelen omges av såväl järnväg som tungt trafikerade leder för motortrafik. De många brotten i stadsbilden gör att delar av stadsdelen avbefolkas under stora delar av dygnet och miljön känns otrygg.

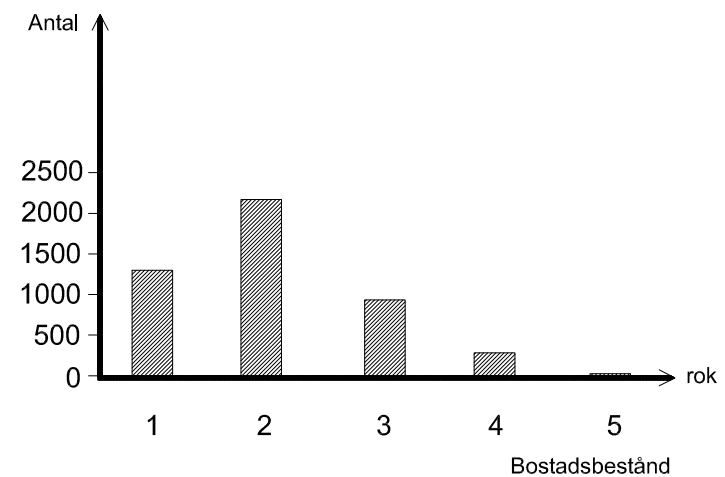
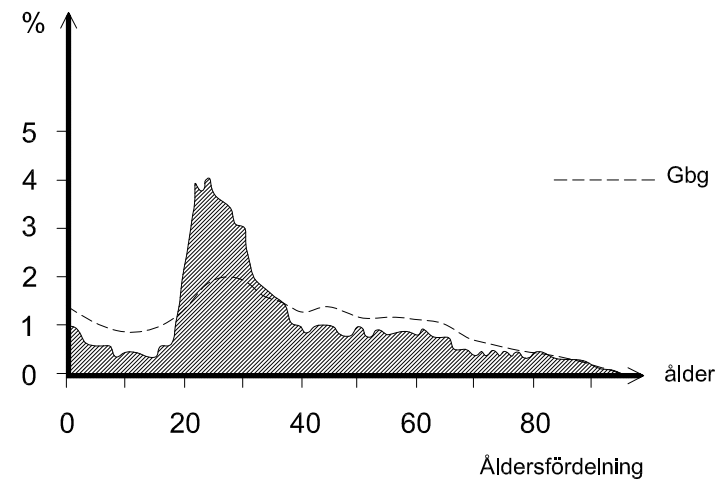
1 GAMLESTADEN

STATISTISKT

Gamlestaden har en ung invånarsammansättning där merparten är mellan 19 och 36 år gamla. Det vanligaste boendet är ett eller två rum och kök i flerbostadshus, annan typ av boenden är svårt att finna inom stadsdelen.

Gamlestadsbon har i snitt en lägre inkomst än medelgöteborgaren. Det beror delvis på den stora andelen unga och studenter i stadsdelen, men också på att många vuxna saknar eftergymnasial utbildning och därför har mindre kvalificerade yrken som ger sämre betalt. Arbetslösheten är dessutom något högre än medel för Göteborg.

I stadsdelen finns en större etnisk blandning än i Göteborg i stort.

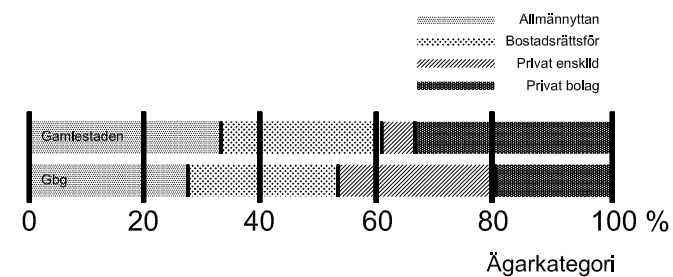
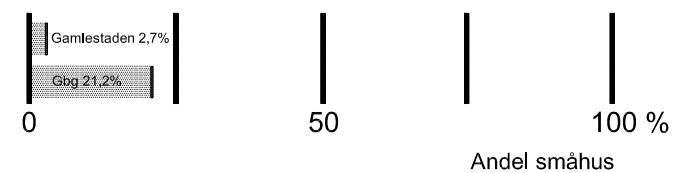
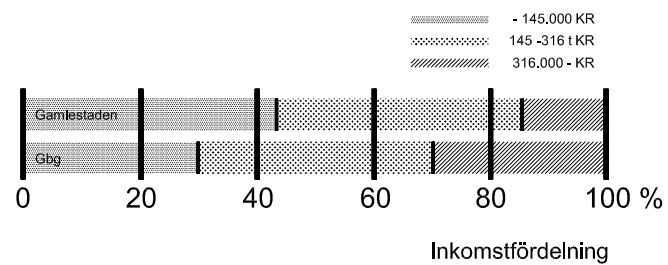
Källa:

1. Göteborgsbladet 2010 - Områdesfakta, SDN 132 Östra Göteborg, Göteborgs Stadskansli, 2010

2. Perspektiv Göteborg 1-2011, Göteborgs Stadskansli, Göteborg, 2011

Antal boende i Gamlestaden 2009:

7273st

1 GAMLESTADEN

NYA PLANFÖRSLAG

De närmsta 10-20 åren väntas innebära stora förändringar för Gamlestaden som är ett av Göteborgs stads strategiska utvecklingsområden och ses som en stor markresurs i stadens fortsatta utveckling.

År 2006 antogs en fördjupad översiktsplan för Bagaregården - Gamlestaden och stadsbyggnadskontoret arbetar nu med detaljplan för delar av området.

I FÖP 06 framhålls Gamlestadens goda förutsättningar till förtätning. De utgörs bland annat av en väl utbyggd infrastruktur, den goda kollektivtrafiken, och de stora bebyggelsekvaliteter som bottenar i den historiska utvecklingen.

IDENTITET

Planen poängterar vikten av att stadsdelens egen identitet utvecklas och förstärks. Som beskrivning nämns industrimiljöer och landshövdingehus, samt att den "mångkulturella och nationellt präglade miljön" bör tas tillvara och förädlas. Samtidigt betonas att Gamlestaden behöver moderna tillskott i stadsbilden som kan tillåtas att sticka ut och vara annorlunda. Genom att både ta hänsyn till de värden som finns och

samtidigt skapa nya kvaliteter ska stoltheten för Gamlestaden som stadsdel öka.¹

FÖRTÄTNING

Planerna innebär att stadsdelen knyts närmare sina grannar genom att obebyggda eller lågt utnyttjade kvarter bebyggs. På så sätt ska barriäreffekter minskas. Målet är en sammanhängande stadsbebyggelse ända från Kviberg till Bagaregården och Marieholm.

Bebyggelsen som föreslås grundar sig på den befintliga stadsstrukturen med en blandning av kvartersstad och starka solitärer. Mer stadsmässiga miljöer, vilket definieras som "en tät sluten stad med tydliga gränser mellan offentliga och privata rum" föreslås. Några nya platser pekas ut som möjliga för gestaltningsmässigt utmärkande tillägg.

GRÖNSTRÅK LÄNGS SÄVEÅN

Säveån är idag en dåligt utnyttjad tillgång. I FÖP 06 föreslås att stadsdelen knyts starkare till vattnet genom ett nytt sammanhållet grönstråk utmed ån, från Kviberg i öster ända ut till älven i väster. Karaktären på rummet kring ån föreslås variera från stadsrum till en mer naturlig

Noter:

1. Fördjupad Översiktsplan Bagaregården - Gamlestaden, 2006

1:10000

miljö och här ska gå att finna “spännande målpunkter”. Genom att locka besökare från närliggande stadsdelar förväntas ån kunna gynna integrationen dem emellan.

OFFENTLIGA PLATSER

Stadsbyggnadskontorets utredning visar att det idag finns en brist på mötesplatser utomhus i stadsdelen. Endast Holländareplatsen och Brahegatan kan i nuläget nämnas i detta sammanhang. Kvalitativa mötesplatser ska därför tillföras. Enligt FÖP 06 kan de nya mötesplatserna innebära såväl torg som gröna rum.

Också behovet av nya grönytor är stort. Även små kvartersparker sägs utgöra en stor förbättring. Genom att skapa fler attraktiva mötesplatser och bättre förutsättningar att vistas utomhus ska folklivet i området öka.

TRAFIK

Viktigt för Gamlestadens utveckling är de nya pendeltågsstationerna på Norge-Vänern-banan, och eventuellt också Alingsåspendeln, som ska förläggas till området. Dessa förväntas ge ett ökat flöde av människor som pendlar ut och in

till stadsdelen.

Planen föreslår ett flertal nya trafiklösningar för att förbättra kvaliteten på närmiljön och för att klara det ändrade trafikflödet som förtätningen av stadsdelen innebär. I dessa planer ingår även förbättrade gång- och cykelbanor. Förslag ges på hur Artillerigatan ska kunna avlastas för att minska barriäreffekten, bland annat föreslås en överfart till andra sidan ån via Ryttnästaregatan öster om SKF.

HANDEL

SKFs lokaler utryms för att ge plats åt ett nytt handelsområde i storlek med Allum i Partille. Övrig ny handel bör enligt planen integreras med de befintliga handelsstråken på Brahegatan och utmed Artillerigatan.

BLANDSTAD

Ett ord som har en central roll i FÖP 06 och som förekommer ofta för att beskriva stadsdelens framtida karaktär är “blandstaden”, vilket beskrivs som en funktionsblandning där allt ifrån bostäder, kontor, kultur, rekreation, service och handel ryms inom samma urbana kontext.¹

Noter:

1. Fördjupad Översiktsplan Bagaregården - Gamlestaden, 2006

Offentlig plats
Befintligt landmärke
Nytt landmärke
Pendeltågsstation
Grönstråk längs ån
Pendeltågsstation
Ev pendeltågsstation

1:10000

DISKUSSION:

2 DISKUSSION

BLANDSTAD I GAMLESTADEN?

Begreppet "blandstad" är inte unikt i beskrivningen av planerna för Gamlestaden utan har använts flitigt under de senaste årens stadsplanering i Göteborg. Målsättningen är ett "stadsliv" med en mångfald av miljöer, människor och verksamheter.

FUNKTIONSBLANDNING

En central aspekt med blandstaden är att den ska ge möjligheter för invånarna att ha sitt vardagsliv inom ett kort avstånd från hemmet. Närheten till olika funktioner ger en ökad bekvämlighet, men än viktigare förmodas det ha miljömässiga vinster om mobiliteten minskar då människor har möjlighet att arbeta på promenadavstånd och att gå ner på gatan för handel och service istället för att ta bilen till det externa köpcentrat. För att uppnå detta krävs en funktionsblandning som innebär att allt ifrån bostäder till kontor, kultur, rekreation, service och handel ryms inom samma urbana kontext. En stor variation i en liten skala, helst på kvarters- och byggnadsnivå, ska utgöra grunden. Även en viss täthet med avseende på funktioner och invånarantal är nödvändig för att tillräckliga förutsättningar för en god blandstad ska uppnås.

FUNKTIONSBLANDNING I GAMLESTADEN?

Gamlestaden har goda grundförutsättningar för ett blandat utbud av aktiviteter och funktioner. Vad som saknas är främst sammanhängande stråk och miljöer som gör stadsmiljön attraktiv att röra sig i. För att göra miljön attraktiv är det viktigt att länka samman olika delar med bebyggelse som bidrar till rörelse på fler platser över större delar av dygnet. En förtätning bör därför ta hänsyn till befintliga stråk och erbjuda möjligheter till verksamheter där så är lämpligt.

En hög exploatering på kort tid i Gamlestaden riskerar att leda till ett ensidigt utbud av bostäder och miljöer utifrån likriktade ideal. Den stora utveckling som stadsdelen står inför bör istället få ta tid att växa fram och utrymme bör ges åt olika aktörer, byggherrar och arkitekter, för att ge en bredd i den byggda miljön.

SOCIAL BLANDNING

En annan blandstadsaspekt är den sociala målsättningen där den socioekonomiska segregationen hoppas kunna minskas. Istället ska människor från olika samhällsklasser, etnicitet och åldrar blandas. Det är viktigt att de som bor, arbetar i och besöker en stadsdel rör

Noter:

1. <http://www.bth.se/blandstadsbegreppet.pdf>, 2011
2. Bellander, Gunilla: *Blandstaden - ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling? - utredning för Boverket och Miljödepartementet*, Stockholm, 2008

3. Andersson, BråmÅ, Hogdal: *Fattiga och rika – segregationen ökar*
Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006, Göteborg, 2009

sig i samma miljöer och använder sig av samma urbana platser. Endast då kan en reell integration uppnås. Blandstaden bör därför byggas för att främja möten.^{1,2}

SOCIAL BLANDNING I GAMLESTADEN?

När det kommer till den sociala aspekten finns det en del kvar att göra i Gamlestaden. Som statistiken visar är invånarsammansättning ensidig med många unga och hushåll med lägre välstånd än i Göteborg i snitt.

Den homogena sammansättningen kan tänkas bero på att Gamlestaden under en längre tid dragits med ett dåligt rykte, vilket gjort stadsdelen impopulär bland de mer resursstarka hushållen, de som med ekonomisk möjlighet att själva välja vart de vill bo flyttat till områden som stämmer bättre in på vilken livsstil de vill bli förknippade med. Detta är hushåll vars bosättningsbeslut till stor del har att göra med behov och preferenser som skiftar över tid i takt med att hushållssammansättning förändras.³

SJÄLVSEGREGERING

En tydlig sådan självsegregering som sker i Gamlestaden är utflyttningen till småhusområden

i förorter eller kranskommuner i samband med att man bildar familj. Till viss del beror detta fenomen på stadsdelens brist på stora lägenheter. Men att människor lämnar staden när de får barn har även mer komplexa orsaker och är ett vanligt problem inte bara i Gamlestaden utan i städer över lag, även där lägenhetsutbudet är mer varierat.³

Det tycks finnas en utbredd uppfattning att "staden", som är så åtrådd under vissa skeden i livet, inte är en bra miljö för barn att växa upp i. Istället vill man ge dem möjligheten att bo fridfullt och hälsosamt i ett område som uppfattas som tryggare och mer naturligt. De glesa områdena med enfamiljsbostäder utanför städerna är barnfamiljernas ideal och fortsätter på detta vis att breda ut sig, med allt vad det innebär i form av oekologiska ytkrav och bilberoende.

BLANDSTAD = KVARTERSSTAD?

I begreppet "blandstad" ingår ingen given formel för gestaltningen, tvärtom förordas variation i utformande och innehåll. Trots det kan man lätt tro att det rådande idealet är den täta kvartersstaden. Förespråkare för blandstaden lyfter fram Lorensberg och Vasastaden som

goda exempel, områden som är välfungerande och omtäckta och rymmer både bostäder, arbetsplatser och kommers.¹ I dessa stadsdelar finns det så eftertraktade “stadslivet”, en typ av liv som anses svår att frammana med någon annan typ av bebyggelsestruktur. Men utflyttningen till kranskommunerna visar att en tät kvartersstad uppenbarligen inte är en boendemiljö som passar alla.

VILLADRÖMMEN

Bebyggelseutformningen i sig har viss inverkan på hur ett område upplevs. Ett villaområde ger andra associationer och väcker andra känslor än ett höghusområde. Olika typer av hus ger olika grannskapsförhållanden, påverkar naturkontakten, villkoren för socialt umgänge och tillgängligheten till service.² Vad är det då för saknade kvaliteter som gör att man lämnar staden för villaområdet?

Villaboendet kännetecknas framförallt av det enskilda huset med en egen trädgård. Trädgården innebär en förlängning av bostaden som gör det lätt att njuta av soliga dagar på verandan, ger en trygg plats för barnen att leka, möjlighet att påta i trädgården och att odla. Ofta erbjuder villan

uteplatser i flera väderstreck för att så många av dygnets soltimmar som möjligt ska kunna tas tillvara. Den egna trädgården är viktig också av sociala anledningar då den ger anledningar att vistas utomhus.

Den fristående bostaden ger en känsla av egen identitet, ofta finns utrymme att själv sätta sin prägel på huset, och uttrycka sin unika smak. På detta vis görs bostaden till “sin”.³ Den egna entrén direkt utifrån bidrar till identitetskänslan, att kunna stå på farstun till sitt eget hus har i och med bilden av “den amerikanska drömmen” nästan blivit en symbol för frihet och oberoende.

En praktisk kvalitet är att villaboendet ofta ger friheter att bygga om allt eftersom hushållets behov förändras.

Även om bilden av villan är ett ensamt hus så ingår den ofta i ett litet sammanhang, en samling av liknande hus som tillsammans bildar ett grannskap. Utöver den egna trädgården brukar grannskapet innehålla vissa kollektiva platser, som lekplats och gemensamhetslokal, vilket ger både möjlighet att umgås och gemensamma åtaganden som underhåll och städning.

Trots att man bor glesare än i staden, på längre avstånd från sina grannar, ger det lilla villagrannskapet en större känsla av trygghet. Man känner sina grannar, vet vem som bor vart, vilka som är hemma och vilka som eventuellt har åkt iväg på semester.

Noter:

1. www.yimby.se, 2011

2. Andersson, Brämå, Hogdal: *Fattiga och rika – segregationen ökar*
Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006, Göteborg, 2009

3. Healey, Patsy: *Collaborative Planning - Shaping places in fragmented societies*, London, 1997

GODA GRANNAR -OM MÖTEN I STADEN

Grannskapet i Gamlestaden var traditionellt en plats där många olika sociala grupper möttes. Här fanns de nätverk som folk var beroende av i sina liv. Weiron Holmberg växte upp i stadsdelen på 40- och 50-talet, mer än 20 år innan upprustningen. Det var en tid då många hade det knapert och den speciella sammanhållning som Weiron beskriver bottnar delvis i trångboddhet och att man var beroende av varandra i vardagen.¹

Idag är situationen annorlunda. Bostadsförhållandena är betydligt bättre och trångboddheten har åtgärdats. De olika hushållen i dagens kvarter är inte särskilt starkt kopplade till varandra och i staden kan vi bo länge utan att lära känna våra grannar.

Trots den nostalgiskt romantiska bild som Weiron ger av livet i Gamlestaden önskar nog ingen att det påtvingade sättet att umgås återuppstod. Ändå har en god sammanhållning inom ett kvarter vissa klara fördelar. Vårt intresse och vår attityd gentemot vår närmiljö beror delvis på de människor vi möter i det dagliga livet och som vi delar vår omgivning med. I "Collaborative Planning" skriver Healey om hur vi genom dessa vardagsrelationer utvecklar sätt att samarbeta på

för att förändra vårt gemensamma utrymme och göra det till "vårt". Att känna tillhörighet till en plats är viktig för människans identitet och hänger samman med känslan av trygghet och trivsel.²

Att känna sina grannar har också praktiska vinster. Om alla till exempel visste precis vilka som hörde hemma på gården skulle kanske den sociala kontrollen räcka för att avvisa oönskade gäster och gården skulle slippa låsas med grindar? Kanske skulle man kunna utbyta tjänster grannar emellan, om studenten kunde passa målarens barn en kväll så kunde kanske målaren hjälpa till att måla om i studentens hall? Kanske skulle man behöva mindre prylar om man visste att man kunde med att knacka på och låna av grannen? Och om man kände sig ensam en kväll kunde kanske ett besök i lägenheten brevid hjälpa och den enskilda människans känsla av ensamhet och utanförskap skulle kunna minska? I en ideal värld skulle man kanske tycka att det var trevligare att stanna hemma på gården och fira nyår än att ta flyget till New York?

Då den täta staden i sig inte tycks vara en garanti för sociala möten bör vi försöka finna andra sätt

att främja interaktionen människor emellan. Som arkitekt kan man ställa sig frågan hur man främjar möten i den byggda miljön.

Noter:

1. Carlson, Gösta: *Röster från Gamlestaden*, Surte, 1981

2. Healey, Patsy: *Collaborative Planning - Shaping places in fragmented societies*, London, 1997

“Det var helt fantastiskt. Alla kände alla, alla hejade på varandra, alla umgicks... När jag tänker tillbaka på Gamlestaden och försöker ta fram det mest utmärkande draget, så finner jag att det var detta med sammanhållningen.

Man gick till varandra utan ärenden. Man språkades vid och det var inget mer med det. Man levde... Folk gick och lånade av varandra ur dörr, i dörr, det var inga hämningar alls.”

DILEMMAT -OM GENTRIFIERINGENS BAKSIDA

Redan idag har en långsam gentrifieringsprocess inletts i Gamlestaden, en utveckling som kan väntas påskyndas i och med den ökade attraktivitet som kommer med satsningarna på stadsdelen framöver. Det är en utveckling som bidrar på ett positivt sätt till den sociala blandningen men som också innehåller ett dilemma.

Ju mer populär stadsdelen blir hos mer resursstarka samhällsgrupper genom att nya typer av bostäder byggs, desto mer riskerar markvärdet att höjas. Den positiva bilden av Gamlestaden som en blandad och levande stadsdel äventyras då höjda hyror tvingar folk med låga inkomster att flytta till mindre attraktiva lägen längre ut i stadens ytterområden.¹ Gentrifieringen riskerar att göra det heterogena området homogent genom att bara bli tillgängligt för folk med en viss inkomst. Vissa grupper tvingas flytta för att göra plats åt andra. Hur kan man då göra för att motverka detta problem? Går det att bevara mångfalden i stadsdelen samtidigt som man förädlar och ändrar innehåll?

Avgörande för att erhålla en social blandning i ett område är att det finns både billiga och

dyra lägenheter. På så sätt hänger ofta blandade upplåtelseformer samman med en social mångfald. Till det är ett varierat utbud av boendeformer och lägenhetsstorlekar viktigt. Ett problem uppstår dock vid nyproduktion av bostäder då bostadskostnaderna vanligtvis blir så höga att det trots en blandning endast är hushåll med god ekonomi som har råd att bo där. Ofta rättfärdigas nya dyra lägenheter med att det sätter igång en flyttkedja som innebär att om det byggs en stor lägenhet centralt så lämnar det en mindre lägenhet ledig i något av ytterområdena. Dessa flyttkedjor är dock ett spel på de starkas marknad som inte främjar en social blandning utan snarare kan sägas bidra till att stärka segregationen.

En idé för att bevara heterogeniteten i ett område kan vara att arbeta ihop med de nya som flyttar in. Om det förutsätts att de resursstarka blivande invånarna väljer att flytta till Gamlestaden tack vare stadsdelens speciella karaktär så bör ju dessa invånare vara måna om att bevara just den karaktären. Att hålla hyrorna nere blir en viktig fråga för att de befintliga invånarna i Gamlestaden ska kunna bo kvar. Därför borde det också vara en viktig fråga för de nya som flyttar in. Kanske

Noter:

1. Andersson, BråmÅ, Hogdal: *Fattiga och rika – segregationen ökar*
Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006, Göteborg, 2009

2. Scubert, Schüts, Streich: *Something Fantastic – A Manifesto by three young architects on worlds, people, cities and houses*, Berlin, 2011

3. Andersson, BråmÅ, Hogdal: *Fattiga och rika – segregationen ökar*
Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006, Göteborg, 2009

kan de nya bostäderna subventionera billiga lägenheter och lokaler i samma område och på så sätt slå vakt om att blandningen bevaras?²

Trots en del dilemman finns positiva sidor med gentrifieringen. Forskning visar på förekomsten av grannskapseffekter, där omgivningen spelar roll för hur integrerade vi är i samhället. Enligt studier är det till exempel svårare att som arbetslös komma tillbaka i sysselsättning om också många i grannskapet är arbetslösa. Sammansättningen av inkomstgrupper verkar vara viktigare för sysselsättningsfrågan än till exempel den etniska och utbildningsmässiga bakgrunden.³ En blandning där grupper som är starka på arbetsmarknaden ingår kan således tänkas ha positiv effekt på sysselsättningen i Gamlestaden i stort.

Många av lösningarna för att anpassa Gamlestaden till en heterogen befolkning ligger i politiska styrningar. Men det går att med arkitektoniska medel skapa möjligheter och erbjuda fysiska förutsättningar som på sikt kan bidra till den eftersträvade variationen. Genom att blanda bostadsformer i nyproducerade områden kan man också visa på önskvärheten av att samla

olika sociala grupper. Även om dessa åtgärder inte får så stort genomslag i dagsläget så utgör de ett inslag i ett blandat byggnadsbestånd som förhoppningsvis bidrar till en social blandning längre fram.

SLUTSATS

-PROJEKTET FORMULERAS

För att stärka den sociala mångfalden i Gamlestaden behövs ett boendialternativ för de som idag lämnar stadsdelen för villaboendet. Det bör vara ett nytt urbant boende där stadsliv med fördelar som närhet till service, kultur, handel, fritidsaktiviteter och kollektivtrafik integreras med villakvaliteter som egen trädgård och goda möjligheter att lära känna sina grannar.

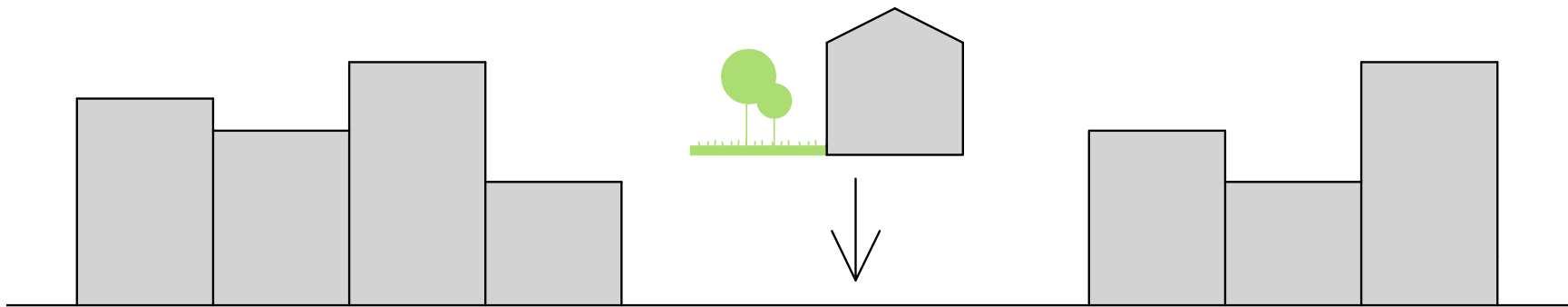
Det är viktigt att dessa nya bostäder integreras i stadsdelen på ett sådant sätt att de bidrar till en brokigare befolkningssammansättning i Gamlestaden, inte bara i statistiken men också i mötet mellan människor. De får inte bli en egen enklav likt de bostadsrätter som nu uppförs vid Kvibergs Ängar. Då saknaden av mötesplatser utomhus i stadsdelen är stor bör ny bebyggelse även bidra till att skapa nya sådana.

Gamlestaden har potential som en stadsdel med ett eget fungerande stadsliv i en skala som är mindre än i innerstaden. Då vikten av fysisk täthet i den byggda miljön är lägre än i innerstaden bör det utrymme som ges för en ny typ av boende i staden tas tillvara.

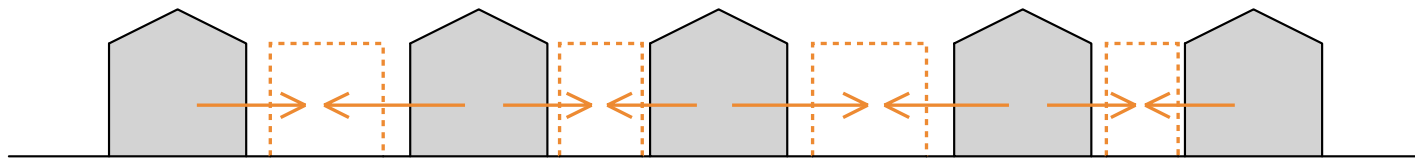
Det är viktigt att fortsätta den tradition som

finns i Gamlestaden där varje tid får sätta sina spår i den byggda miljön. Skillnaden i uttryck gör att varje tids karaktär förstärks, och det nya kvarteret bör bidra till stadsdelens heterogenitet. Därför bör det inte imitera sina grannar eller smälta in på ett diskret och omärkbart sätt, men förhålla sig respektfullt till sin omgivning.

Projektet ska ses som ETT förslag på nya typer av bostäder i Gamlestaden och inte en universallösning för stadsdelen. För att säkra ett byggande för en mångfald av funktioner, miljöer och människor behövs olika typer av nya boenden, mer eller mindre exklusiva, med olika upplåtelseformer, olika storlekar och med olika utformning.

Villakvaliteter i staden

Goda förutsättningar för möten

PLATSEN:

3 PLATSEN

ALTERNATIV

I kommunens FÖP från 2006 har ett antal delområden definierats. Förslag ges till i vilken riktning varje delområdes utveckling ska ske.

På grund av framtida industrietableringar och höga bullernivåer anses endast sju delområden vara lämpliga för exploatering med bostäder. Dessa områden har legat till grund vid val av plats för mitt projekt.

1. GAMLESTADS TORG

Området är i dagsläget en knutpunkt för kollektivtrafik som till största del utgörs av en vändplats för bussar. I framtiden kommer denna knutpunkt få ökad betydelse då pendeltågsstationerna gör området intressant även för stora regionala målpunkter.

Förtätningen ska ge utrymme åt arbetsplatser, fritidsverksamheter och liknande. Småskalig handel tillåts i bottenplan. Andelen bostäder i området föreslås uppgå till 50%. Den del av området som ligger utmed järnvägen är bullerutsatt och får ej bebyggas med bostäder.

2. NYA KULAN

Idag pågår en tömning av SKFs gamla industrilokaler. Verksamheten flyttas till Sävenäs

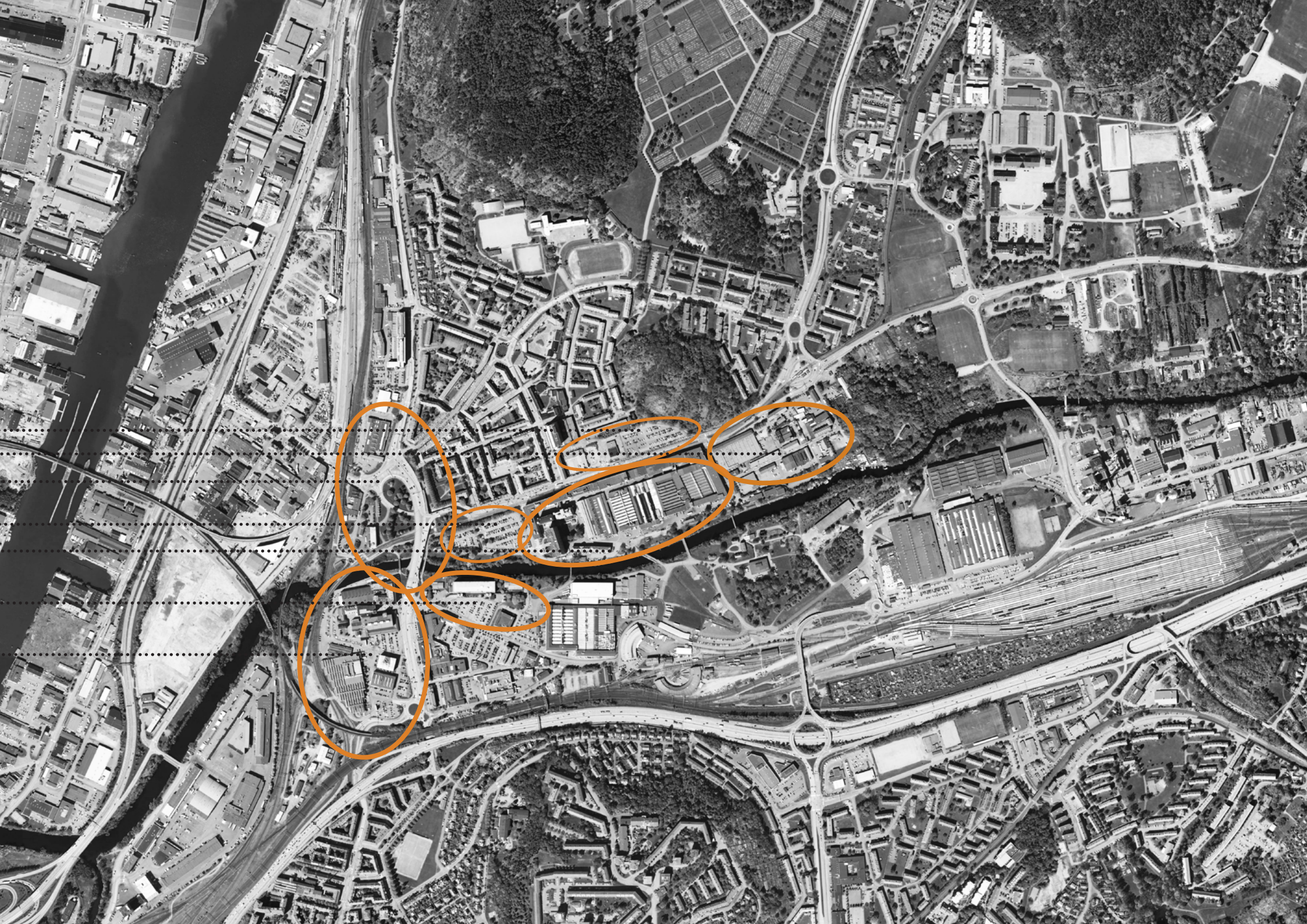
på andra sidan Säveån. Lokalerna lämnas fria att fyllas med det nya handelscenter på 32000 kvadrat som väntas stå klart 2014. Redan idag har Systembolaget och en del av vårdcentralen sin verksamhet här. Områdets industrikaraktär ska bevaras och väntas ge en speciell identitet åt handeln. Området ska innehålla främst kläd- och fackhandel och blir i storleksnivå med Allum i Partille.

Bostäder ska utgöra minst 20% av bebyggelsen och ska inrymmas i en del av de befintliga byggnaderna samt i påbyggnad längs Artillerigatan. Även nytillskott längs med ån föreslås. Kontor, utbildning, restauranger, fritidsverksamheter, kultur, utställningslokaler, hotell, hantverk och liknande tillåts inom området.

3. GAMLESTADENS FABRIKER

Området genomgick en upprustning på 90-talet och innehåller idag en hel del verksamheter, många med inriktning mot kultur. Här finns även restauranger och vårdcentral. Flera byggnader är upptagna i kommunens bevarandeprogram, ny bebyggelse föreslås därför samspela med de befintliga miljöernas karaktär. Idag transporteras

4. Centrala Gamlestaden
7. Bellevue Industriområde
1. Gamlestads Torg
5. Kv Abborren
2. Nya Kulan
6. Kristinedal
3. Gamlestadens Fabriker

farligt gods förbi området, men den snart färdigställda Partihallslänken kommer att överta dessa transporter. Framöver finns därför goda möjligheter till ett funktionsblandat innehåll.

Minst 20% bostäder föreslås. Viss mark inom området avsätts för perronger och entréer till pendeltågsstationerna.

4. CENTRALA GAMLESTADEN

Dagens handelskärna föreslås bevaras och anslutas till handeln i Nya Kulan.

En exploatering med minst 50% bostäder samt 20% handel anses rimlig. Bebyggelsen bör utformas med en sluten fasad mot Artillerigatan för att minska bullerstörningar. Konsumkvarteret kan byggas på med bostäder eller ersättas av en ny byggnad med handel i bottenplan.

5. KVARTERET ABBORREN

Då SKFs verksamhet flyttas möjliggörs en förtätning på de stora markytor som idag är personalparkering. Vid ån ska ett bredare parti natur- och parkmark avslutas i linje med SKFs fasad. Trähuset "Apoteket" samt grönskan runtomkring bevaras.

En blandning med 80% bostäder samt kontor, lokalytor, service och småskalig handel i bottenplan föreslås. Bebyggelsen bör vara sluten eller halvsluten och mellan 3-5 våningar hög.

6. KRISTINEDAL

Kristinedals sportanläggning ska ges goda förutsättningar att ligga kvar i området då den bidrar till att knyta samman stadsdelarna på den norra och den södra sidan om Säveån.

På en ny byggrätt föreslås 80% bostäder. Kontor samt småskalig handel och service tillåts i bottenplan mot Gamlestadsvägen.

7. BELLEVUE INDUSTRIOMRÅDE

Området rymmer idag en mängd olika småföretag och bland annat en loppmarknad. Brokigheten och de många slitna lokalerna gör att denna del av Gamlestaden av många upplevs som otrygg. FÖP 06 föreslår en småskalig och långsam förändring som främjar det levande verksamhetsområdet så att det i framtiden kan bli en trygg och efterfraktad miljö. Vissa befintliga byggnader bevaras medan en stor del byggnader av dålig kvalitet rivs. Båtklubben vid Säveån bevaras men görs tillgänglig för allmänheten.

Planen föreslår minst 20% bostäder, främst i områdets norra delar.¹

Noter:

1. Fördjupad Översiktsplan Bagaregården - Gamlestaden, 2006

1. Gamlestads Torg
2. Nya Kulan
3. Gamlestadens Fabriker
4. Centrala Gamlestaden
5. Kvarteret Abborren
6. Kristinedal
7. Bellevue Industriområde

3 PLATSEN

KV ABBORREN

I mitt projekt har jag valt att arbeta vidare med Kvarteret Abborren. Jag finner området intressant då det utgör gränsen mellan SKFs industribebyggelse, de karaktäristiska landshövdingehusen och den kommande nya bebyggelsen kring Gamlestads Torg.

Vid tidpunkten för mitt exjobb finns ingen färdig detaljplan för något av de delområden jag studerat. Arbetet med detaljplan för nya Kulan har dock kommit längst och är det område som först ska realiseras. För att åstadkomma en stegvis samlad utbyggnad av stadsdelen ser

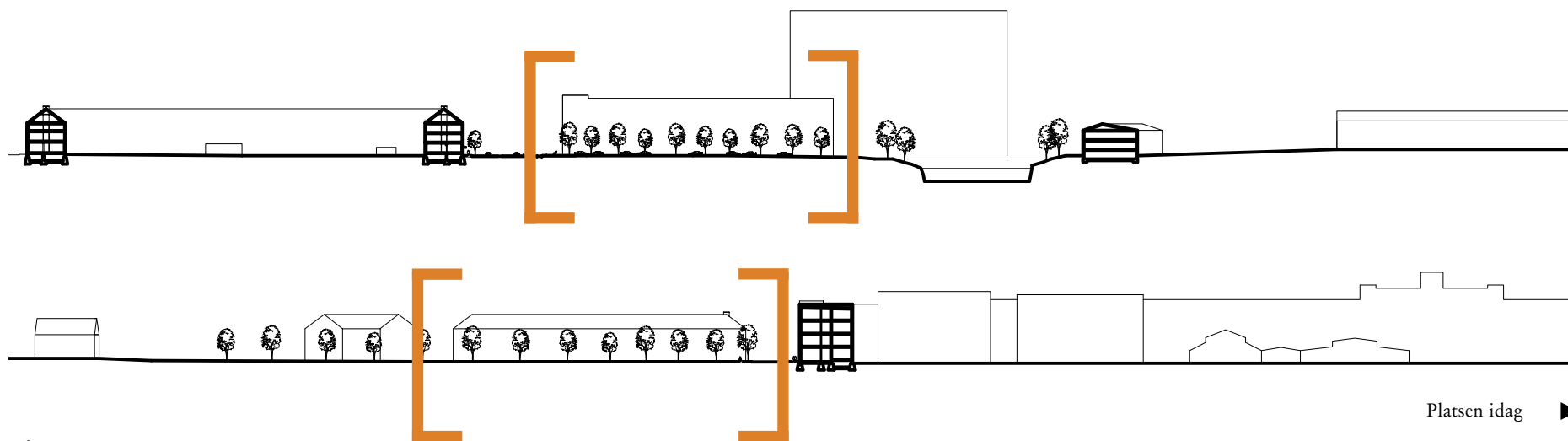
jag därför Kvarteret Abborren som en naturlig efterföljande etapp.

Platsen är inte direkt påverkad av de förändringar i trafikinätet som planeras, och är därför inte helt beroende av en färdig plan för att kunna utvecklas.

Kv Abborren är det område där jag ser bäst förutsättningar för småskalig boendemiljö av hög kvalitet där bland annat direktkontakten med ån är en tillgång, samtidigt som läget centralt i Gamlestaden ger möjlighet att integrera de nya

bostäderna i den befintliga stadsmiljön för att undvika att det blir en enklav.

Eftersom platsen är relativt stor ger det mig frihet att arbeta med hela skalan, från kvartersstruktur ända ner till lägenhetsnivå.

Platsen idag ▶

3 PLATSEN

PLATSANALYS

Kv Abborren är i dagsläget slående tomt. Marken är i stort sett plan, med en brantare sluttning närmast Sävån. Tidigare bebyggelse var i dåligt skick och revs på 70-talet för att ge utrymme åt den parkeringsplats som nu upptar tomten och där de anställda på SKF parkerar. Behovet av personalparkering försvinner då SKFs verksamhet flyttar och ett nytt parkeringsgarage anläggs under mark på handelsområdet. Fortsättningsvis kvarstår krav på att kvarteret Abborren rymmer boendeparkering med ett parkeringstal på 0,5-0,6.

I öster gränsar kvarteret till den äldsta, västra delen av SKFs industriområde. Det är en byggnad i fyra våningar som har en tydlig industrikaraktär i tegel. Fasaderna är uppseendeväckande långa, främst ut mot Artillerigatan. I fasaden mot Hornsgatan finns en öppning in till området som framöver kommer ha en viktig roll som gångentré till handelsområdet. Systembolaget har sina lokaler på hörnet i byggnaden. Bakom tegelbyggnaden sticker SKFs höga kontorshus upp och utgör ett landmärke från långt håll. Från Kv Abborren är det dock dolt och upplevs inte förrän man rör sig ner mot ån.

Sävån rinner söder om kvarteret. Idag är området längs ån svåråtkomligt men kommer att utgöra en fin kvalitet tillsammans med det blivande grönstråket och den park som planeras. Den nya parken utgör gräns för kvarterets utbredning i söder. Den södra delen av tomten är den lugnaste, skyddad från trafik och med fina utblickar mot ån och grönskan.

I norr avgränsas platsen av den relativt hårt trafikerade Artillerigatan. Spårvagn, bilar och bussar passerar, vilket gör gatan till en barriär mellan bebyggelsen på de båda sidorna av vägen. Situationen förbättras i viss mån om FÖP 06s förslag till att avlasta vägen realiserar. Artillerigatan kommer dock alltid att vara en viktig genomfart genom området, inte minst för spårvagnar, och hänsyn måste därför tas till de något höga bullernivåerna i denna del av kvarteret. Den nya bebyggelsen bör utformas så att den skärmar av vägbruset från resten av tomten.

Norr om Artillerigatan ligger karaktäristiska landshövdingehuskvarter i tre våningar. Dessa gränsar till gatan och bildar ett slutet kvarter

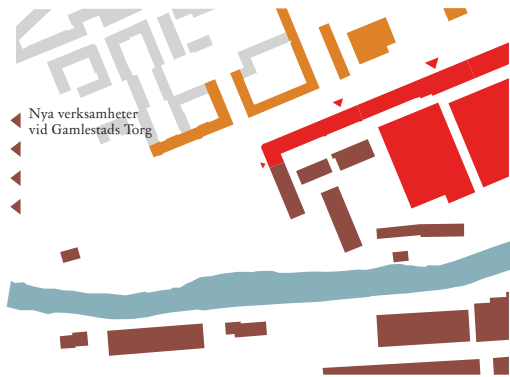
Platsen idag är ett tomrum i stadsbilden.

Två parkeringsytor för anställda på SKF upptar platsen.

Å-stråket, den planerade parken och de befintliga träden utmed Artillerigatan är fina kvaliteter.

Platsen gränsar till det planerade handelsområdet och befintliga verksamheter utmed Artillerigatan.

- Bef handel
- Ny handel
- Övr verksamhet

Vägnätet på de båda sidorna av Artillerigatan är i dagsläget dåligt sammanlänkat.

- Lokalgata
- Genomfart
- Hållplats

Bebyggelsestruktur som ramar in platsen.

med en privat gård och ett definierat gaturum, vilket dock i dagsläget flyter ut i den öppna platsen söder om vägen. I bottenplanen utmed Artillerigatan finns verksamheter, bland annat en cykelaffär och små restauranger, som bidrar till att berika gatulivet. Närheten till dessa verksamheter, samt till det blivande handelsområdet, gör att Kv Abborren lämpar sig för verksamheter i bottenplan, främst utmed Artillerigatan och Hornsgatan. Verksamheter i detta läge skulle bidra till att berika gatulivet ytterligare och att skapa ett sammanhållet stadsstråk från Gamlestadens Torg till det nya handelsområdet.

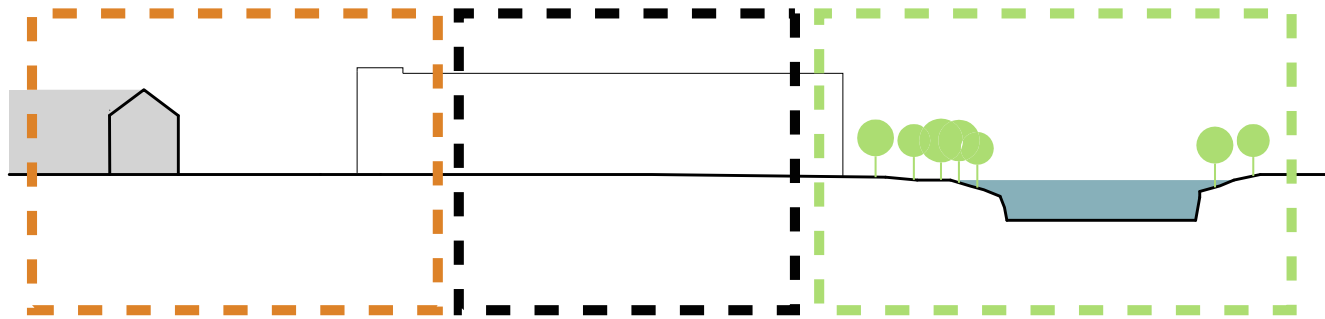
De omgivande fasaderna har en hög detaljrikedom, detta gäller såväl SKFs tegelfasad som träfasaderna norr om Artillerigatan. Av respekt för omgivningen är därför ett omhändertagande av detaljer viktigt även i den nya bebyggelsen.

Vid Säveåns södra strand ligger Kristinedals träningscenter som ramar in årummet med sin långa karaktäristiska glasfasad, samt en del småskalig tyst industriverksamhet. Denna bebyggelse ligger dock på för stort avstånd

och för dolt av grönska för att ha någon direkt kontakt med Kvarteret Abborren.

Vid tomten växer idag ett antal träd. De bör bevaras då de skärmar av mot vägen och utgör en kvalitet för platsen.

Genom att anpassa det nya kvarteret till den befintliga gatustrukturen och låta bebyggelsestrukturen på båda sidor av vägen läsas ihop visuellt och rörelsemässigt, kan bilden av den sargade stadsdelen minimeras och Artillerigatans barriäreffekten minskas.

Ett tomrum mellan stad och å-stråk.

▲ Kvarteret Abborren

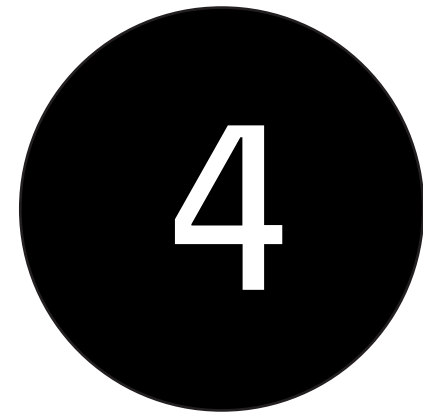
▼ Landshövdingehus norr om Artillerigatan

◀ Intelligande kvarter

Säveån ▶

FÖRSLAGET:

4 FÖRSLAGET

PROJEKTET

Projektet grundas i viljan att skapa ett kvarter där arkitekturen är med och ger förutsättningar för en stark social gemenskap. Genom att erbjuda olika grader av sociala rum, från det mest privata rummet i bostaden, till den privata trädgården, den kollektiva gården och den offentliga torggatan, ges tillfällen att mötas och umgäna grannar emellan uppmuntras.

Platsens urbana karaktär och de möjligheter till funktionsblandning och liv dygnet runt som läget ger tas tillvara. Genom att bidra till en förtätning av aktiviteter och händelser gör det Gamlestaden än mer mångfunktionell som stadsdel.

Förslaget visar att eget hus och stadsliv kan gå hand i hand då 33 hushåll ges möjlighet att bo i ett urbant och åtråvärt område, precis bredvid handel, kollektivtrafik, kultur och parkområde, i ett generöst boende med villakvaliteter.

4 FÖRSLAGET

KVARTERET

Kvarteret förhåller sig i skala till de intilliggande kandshövdingehusen. Det inpassar sig i det rådande gatunätet och förstärker strukturen i området. Kvarteret är slutet mot den trafikerade gatan och öppnar sig mot lugnet och vyerna mot ån i söder. Befintliga träd utmed Artillerigatan och Hornsgatan bevaras och ger bostäderna en välgörande distans till gatan.

För att urskilja de enskilda bostäderna varierar byggnaderna i höjd. De högre volymerna definierar gaturummen och de lägre lämnar utrymme för utblickar mot grönskan samtidigt som de möjliggör en täthet som ger intima rum.

Huskropparna är placerade så att olika gårdsrum bildas, där bostaden utgör kärnan i en struktur av privata, halvprivata och offentliga platser. Varje bostad har en egen trädgård och i kvarteret finns tillgång till gemensamma miljöer och funktioner av olika karaktär för att stimulera både en aktiv och en indirekt social interaktion och skapa goda förutsättningar för socialt liv grannar emellan. Vid torggatan finns gemensamma anläggningar som bildar naturliga mötesplatser utanför bostaden, en grovtvättstuga och en gemensamhetslokal avpassad för sociala

aktiviteter.

Rum av mer offentlig karaktär gör att både besökare, arbetande och boende i området kan mötas och använda platserna gemensamt.

För att erbjuda plats för små butiker, verkstäder och kontor finns lokaler i bottenplan i strategiska lägen mot omkringliggande gator.

Likt närliggande kvarter löses boendeparkering längs med gatan.

Kvarteret delas i fyra fastigheter för att ge utrymme åt olika arkitekter och byggherrar. Fastighetsindelningens storlek stämmer överens med den idebefintliga landshövdingehuskvarteren och bidrar till en större variation i stadsmiljön.

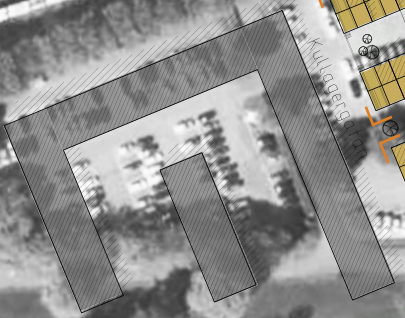

Artillerigatan

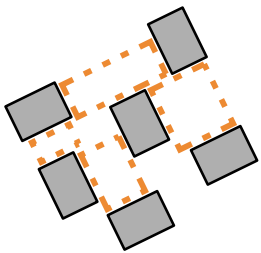
Hornsgatan

Kullaregatan

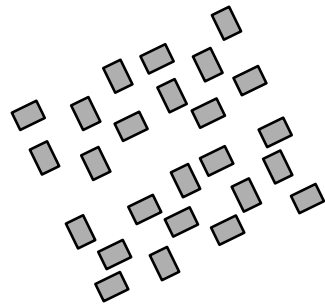

4 FÖRSLAGET

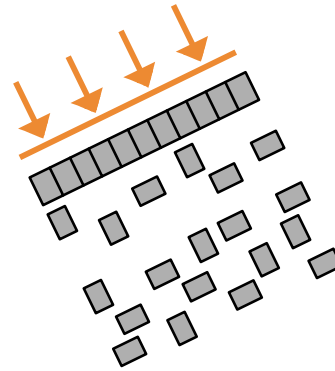
UTFORMNING

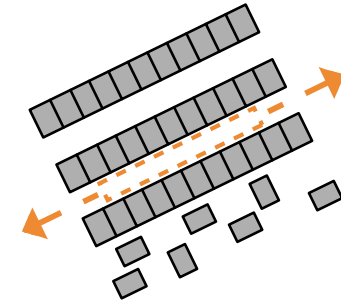
Utgångspunkt i idén om ett enskilt boende där placeringen i grannskapet bildar olika grader av privata och kollektiva uterum.

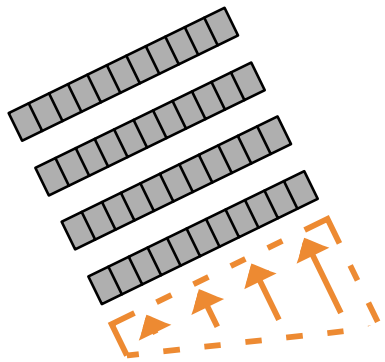
Tillämpning av konceptet på platsen.

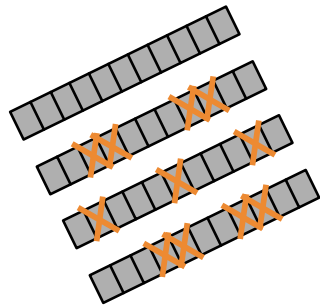
Skydd mot buller från Artillerigatan.

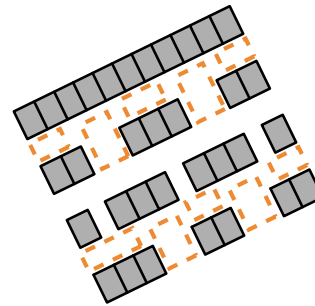
En gata genom kvarteret bryter ner skalan och blir en samlingsplats.

Kvarterets gräns mot den nya parken definieras.

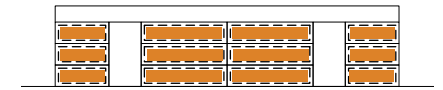

Strukturen bryts upp mot söder för att ge goda solförhållanden och utblickar mot grönskan.

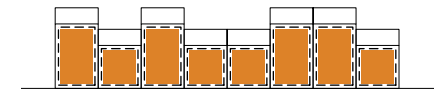

Olika grader av privata och kollektiva uterum bildas.

Traditionellt flerbostadshus

Bostäderna i Kv Abborren

Till skillnad från en lägenhet i ett flerbostadshus växer bostäderna i storlek på höjden. På detta vis betonas det enskilda boendet i volym.

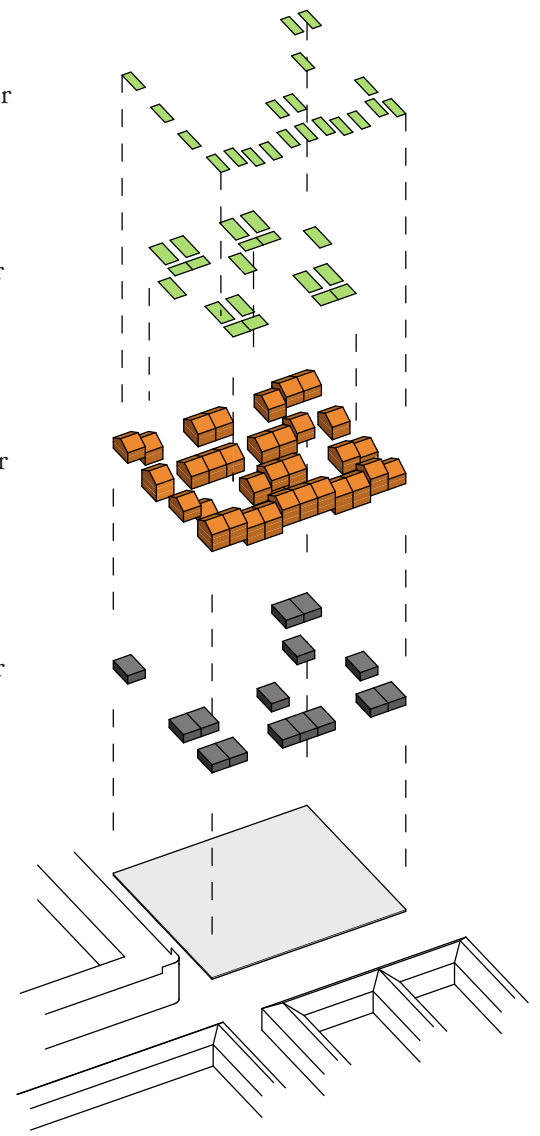
4 FÖRSLAGET

Takträdgårdar

Markträdgårdar

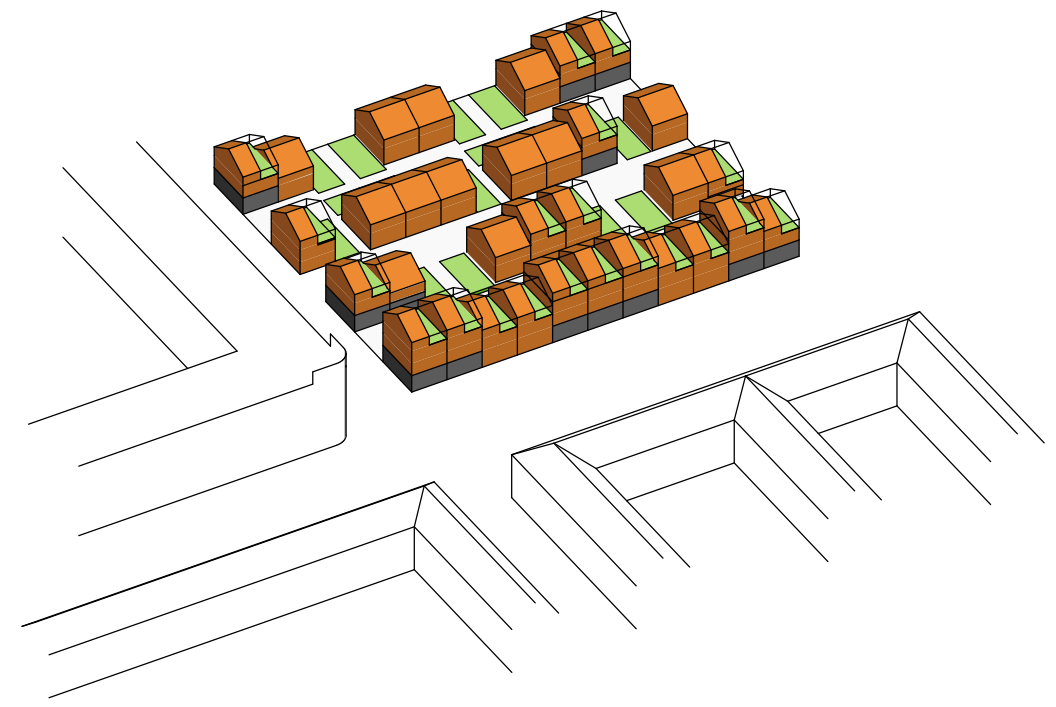
Bostäder

Verksamheter

SAMMANSÄTTNING

Sammansättning inom kvarteret

ev ny bebyggelse enl FÖPo6

Artillerigatan

vidareutvecklad fasad

boendeparkering

Kullageratan

Hornsödtorget

nytt handelsområde

nytt torg

ny bebyggelse 3-4 våningar enl FÖPo6

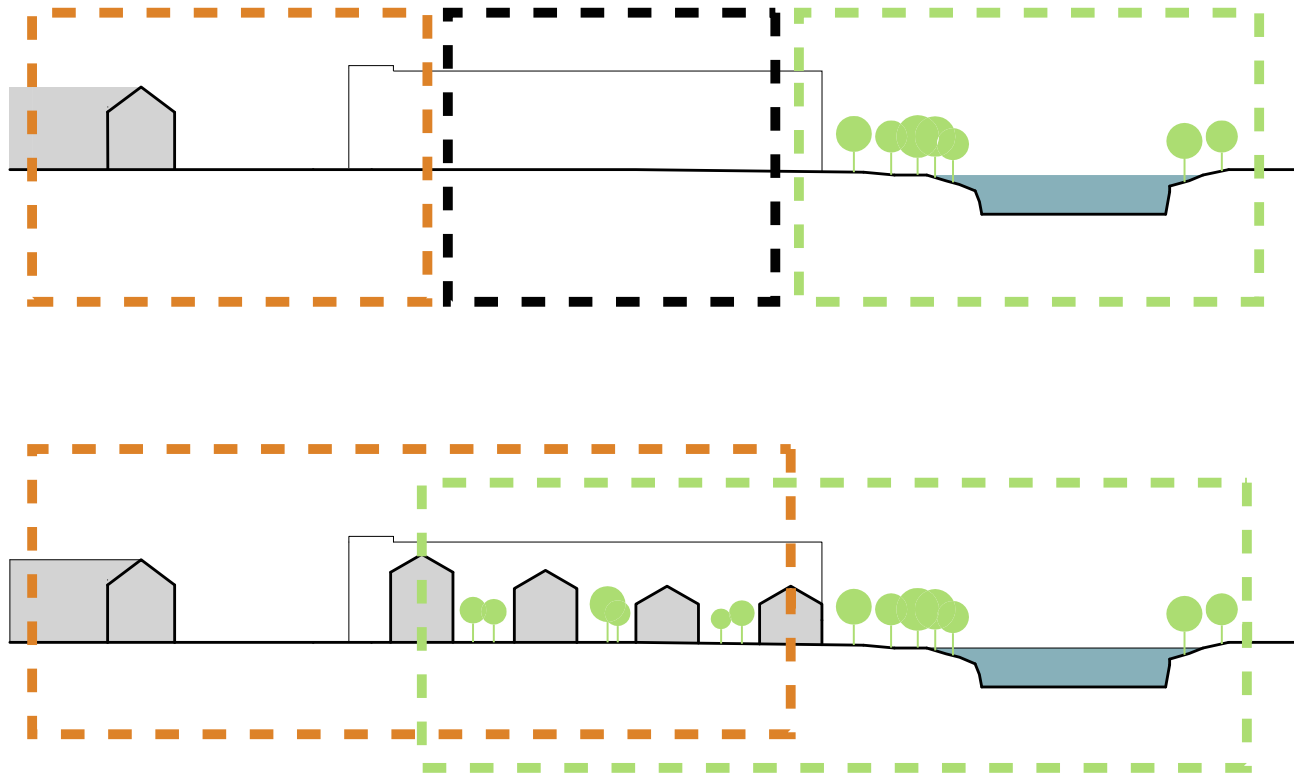
ny park

å-stråk

Situationsplan
1:1000

4 FÖRSLAGET

Kv Abborren drar nytta av läget mellan stad och park.

INTEGRERAD I STADSNÄTET

Å-stråket och en planerad park är kvaliteter som ger goda förutsättningar för ett villalikt boende i staden.

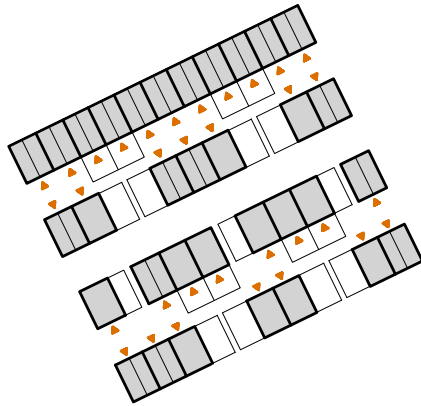
Kvarteret integreras i stadsdelen och förstärker det befintliga gatunätet.

Lokaler i strategiska lägen berikar gatulivet. Inom kvarteret finns ett par gemensamhetslokaler.

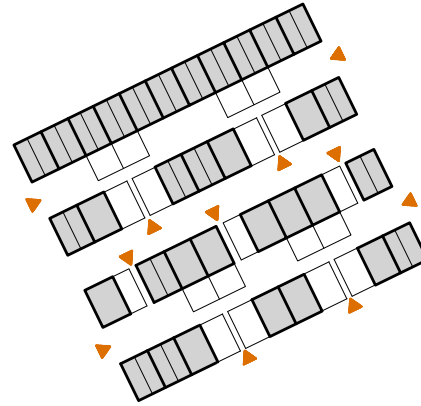
4 FÖRSLAGET

ENTRÉSITUATIONER

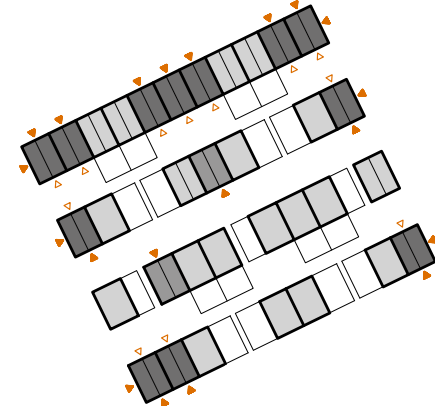
ENTRÉ FRÅN GÅRDEN

Alla bostäder har egen entré från gården. Det ger en naturlig rörelse på gården, man kan se sina grannar komma och gå.

ENTRÉ TILL GÅRDEN

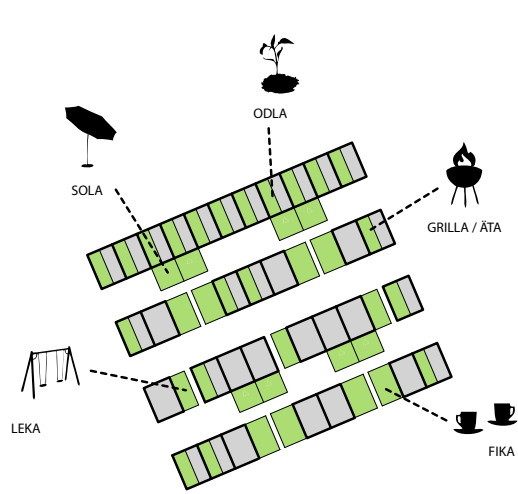
Gårdarna nås via trappa från omkringliggande gator, eller via ramp från torggatan.

LOKALLÄGEN

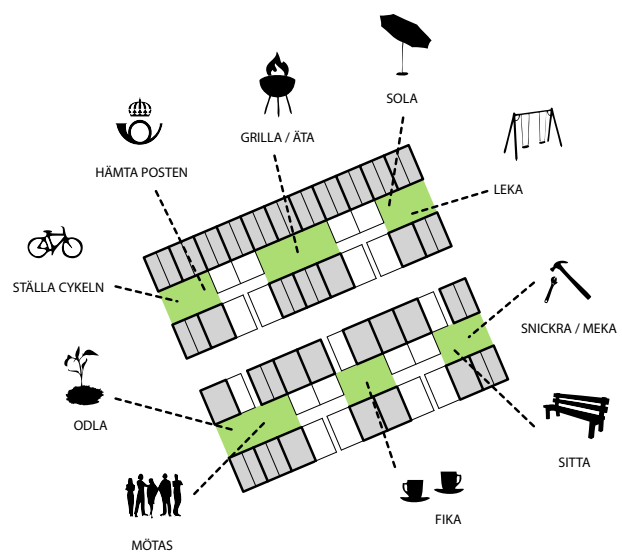
Lokalerna mot gatan kan även nyttja de kollektiva gårdarna. Här kan de boende och de som arbetar i kvarteret mötas. Mot torggatan finns gemensamhetslokaler så som grovtvättstuga och en samlingslokal.

OLIKA GRADER AV PRIVATA OCH OFFENTLIGA UTERUM

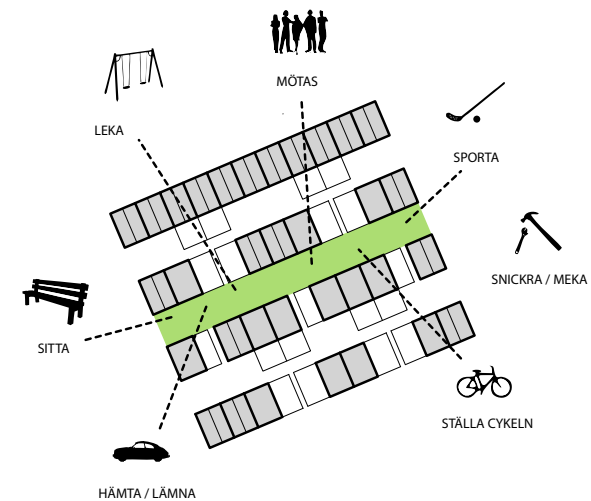
PRIVAT TRÄDGÅRD

Alla bostäder har privat trädgård på mark eller på tak.

KOLLEKTIV GÅRD

De sex kollektiva gårdarna delas av ett mindre antal hushåll. Där kan de boende tillsammans sätta prägel på sin omgivning.

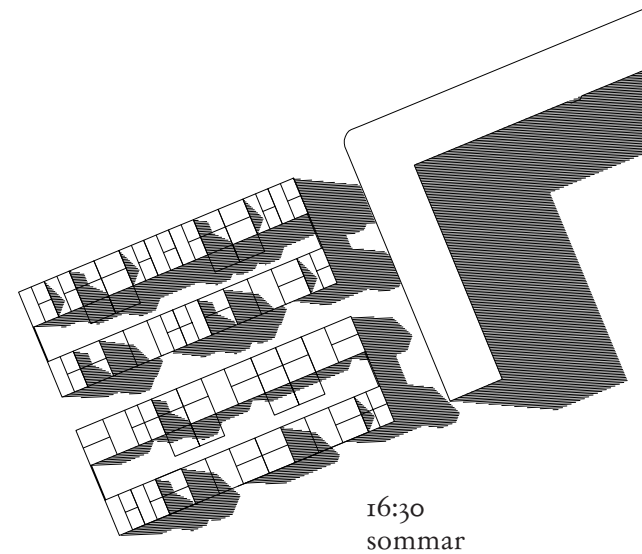
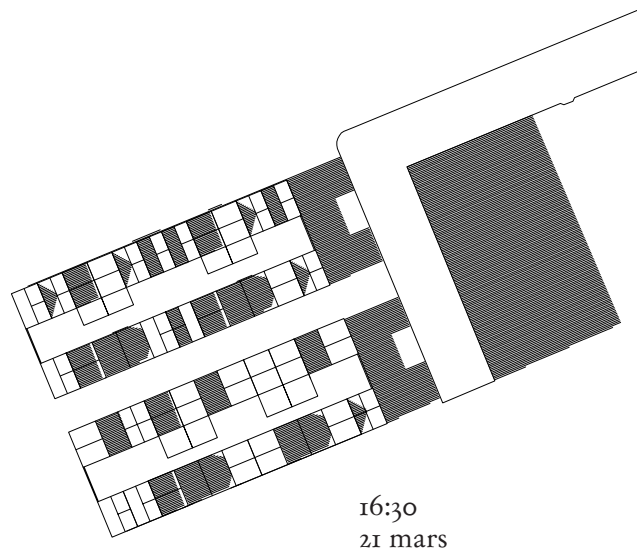
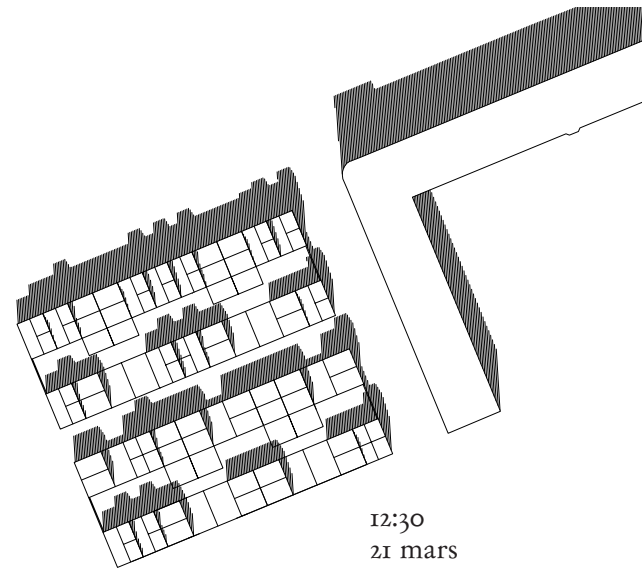
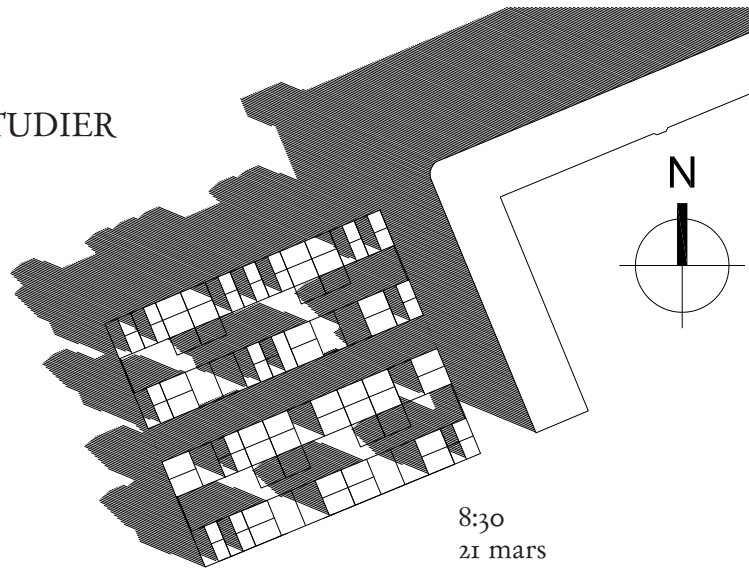

OFFENTLIG TORGGATA

Torggatan delas av kvarteret och av övriga invånare i stadsdelen och innehåller aktiviteter såsom lekplats och utrymme för sport. Gatan kan beträdas med bil men på de gåendes villkor.

4 FÖRSLAGET

SOLSTUDIER

Artillerigatan

boendeparkering

cykel

lokal

lokal

lokal

lokal

lokal

gemensamhetslokal

situationsplan
1:500

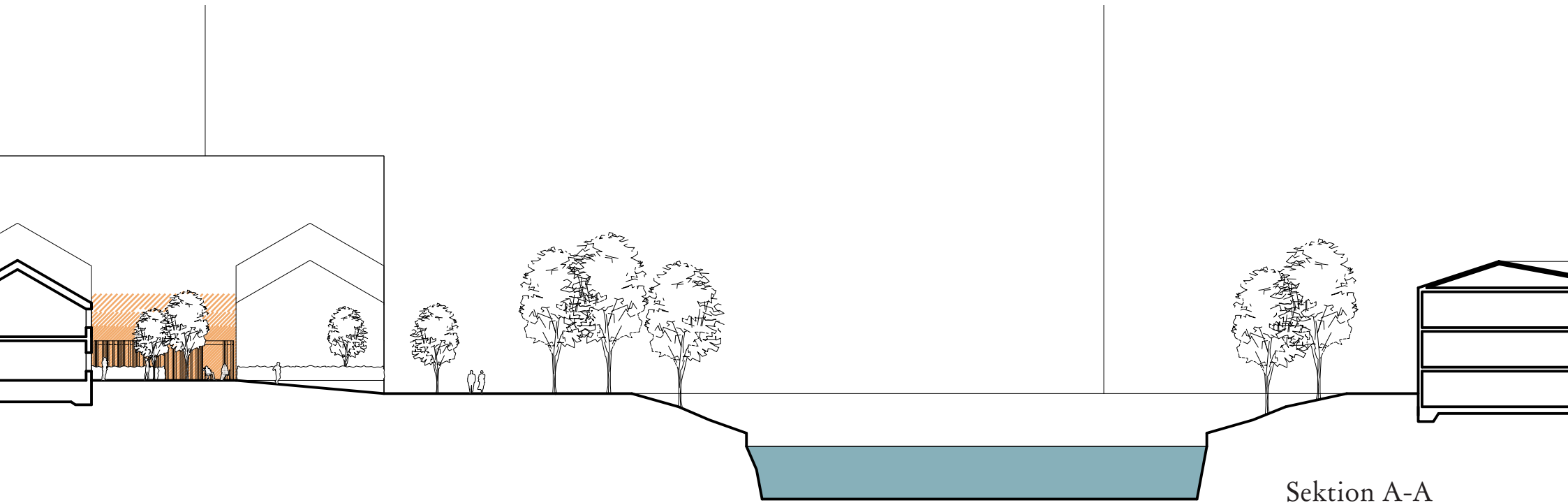
parkering
Hornsgatan

cykel

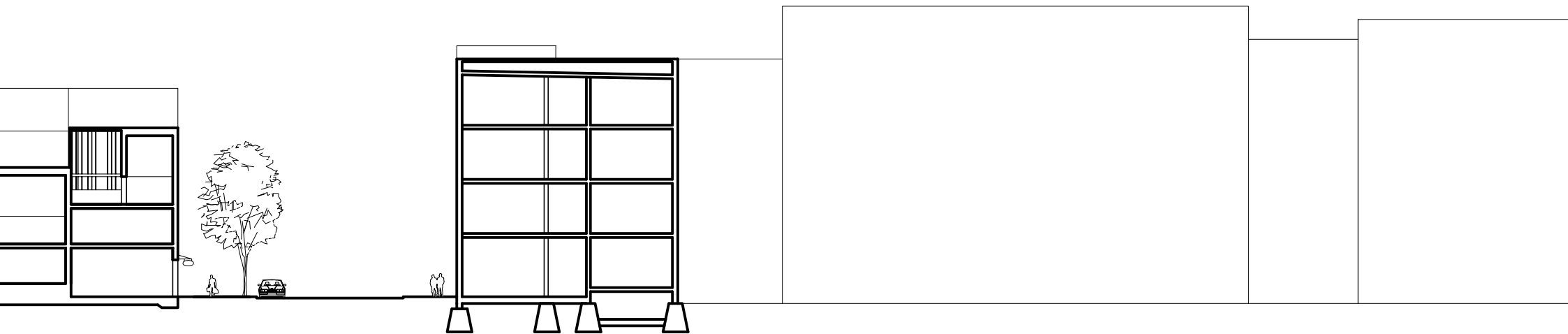
boen

4 FÖRSLAGET

Sektion A-A
1:400

Sektion B-B
1:400

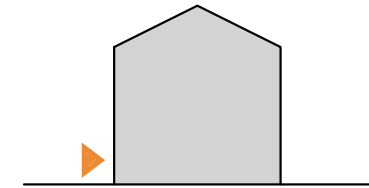
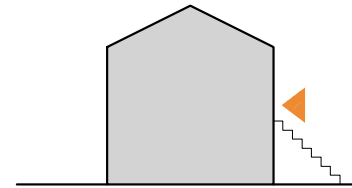
4 FÖRSLAGET

BOSTÄDERNA

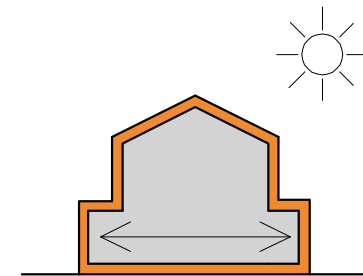
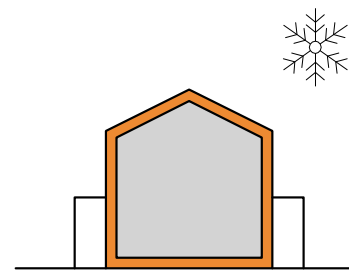
Bostäderna har egen entré via trädgården eller den utvändiga trappan.

Entrén till bostaden finns i farstun, som är ett av bostadens två skyddade uterum där lägenheten kan växa ut under stora delar av året.

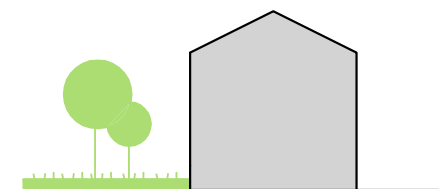
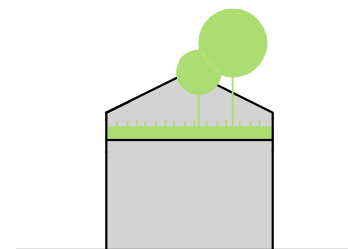
De generösa privata utomhusmiljöerna ger möjlighet att göra platsen till sin, och på så sätt skapa identitet och hemmahörighet.

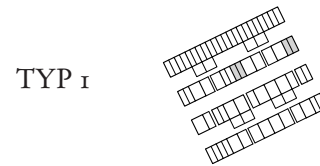
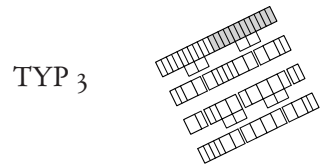
Egen entré

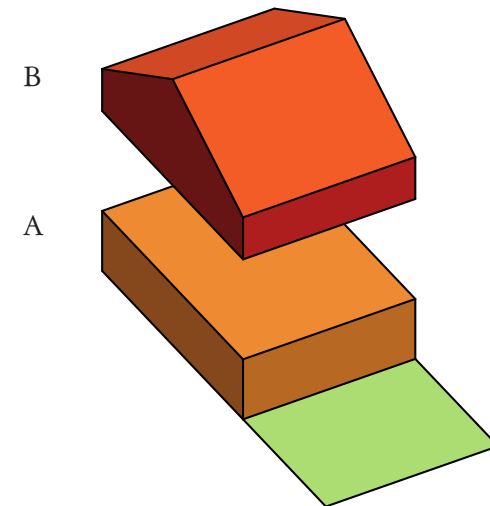
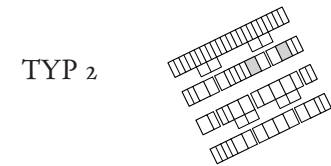
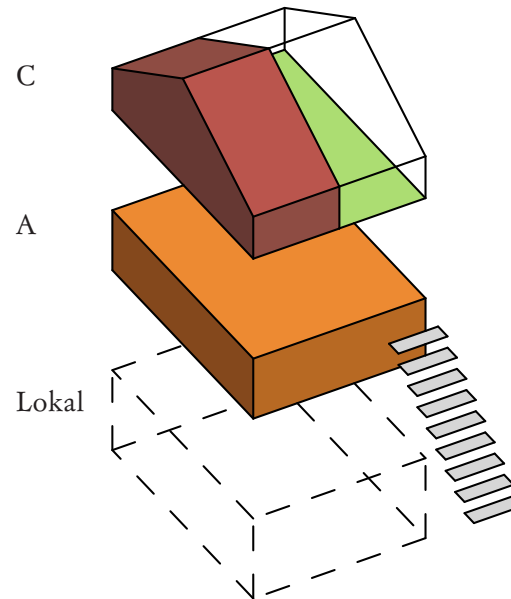
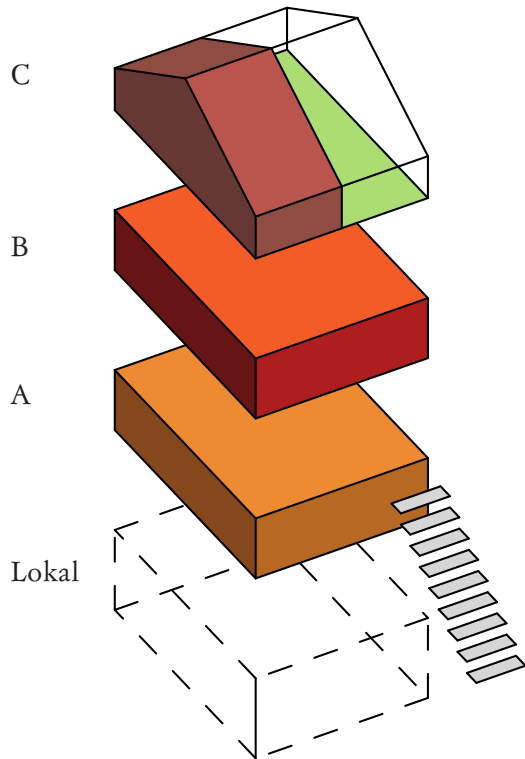
Möjlighet till förändring

Egen trädgård

Bostäderna utgörs av ett basplan (A) på två rum och kök på 65 m². Detta plan kombineras med fler våningsplan på höjden för att bilda boenden i varierande storlekar. Inom fastigheten finns tre typer av bostäder.

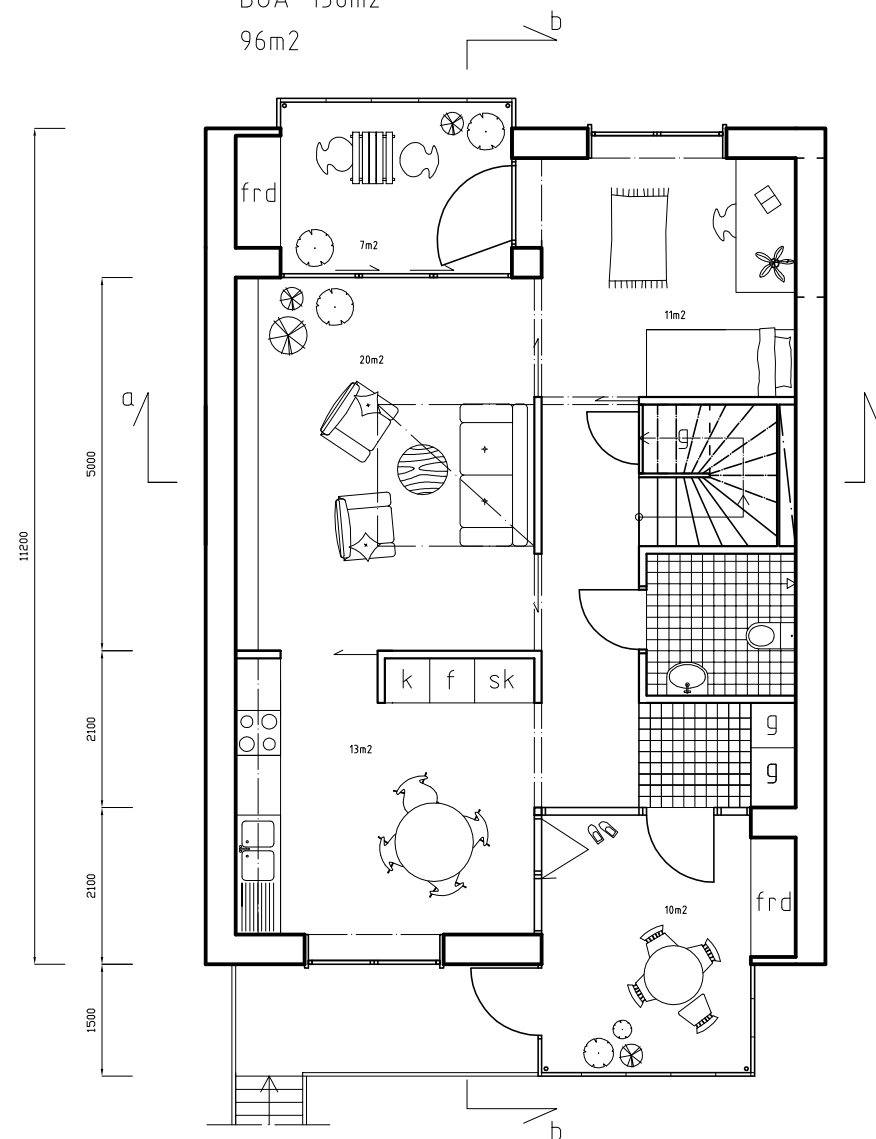
4 FÖRSLAGET

Bostäderna är genomgående med generösa uteplatser på två sidor. Uteplatserna har vikbara glaspartier som kan dras helt åt sidan. De kan också slutas för att låta bostaden växa under de varmare delarna av året. Mot den trafikerade Artillerigatan har uterummet även en bullerdämpande funktion då man kan välja att stänga glaset men ha fönster öppna även under de mest trafikerade tiderna på dygnet.

Kontakten mellan våningsplanen genom öppningen i bjälklaget ger en känsla av rymd. Takfönster över bjälklagsöppning och trappa för ner ett stråk av ovanljus genom bostaden till den centrala delen av lägenheten och lämnar ett släpljus på trappväggen.

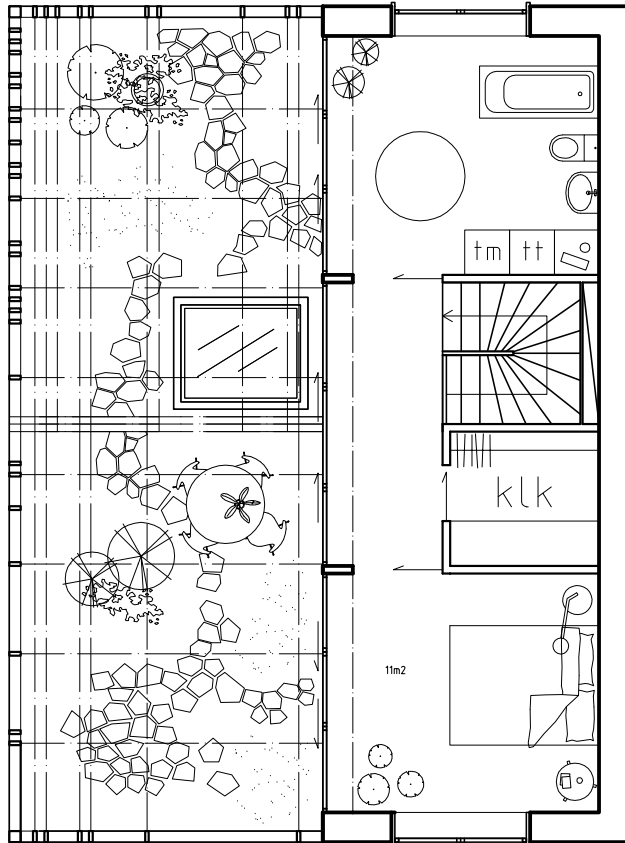
De bostäder som är fristående eller ligger på ett hörn har fönster även på gavlarna.

3rok
BOA 136m²
96m²

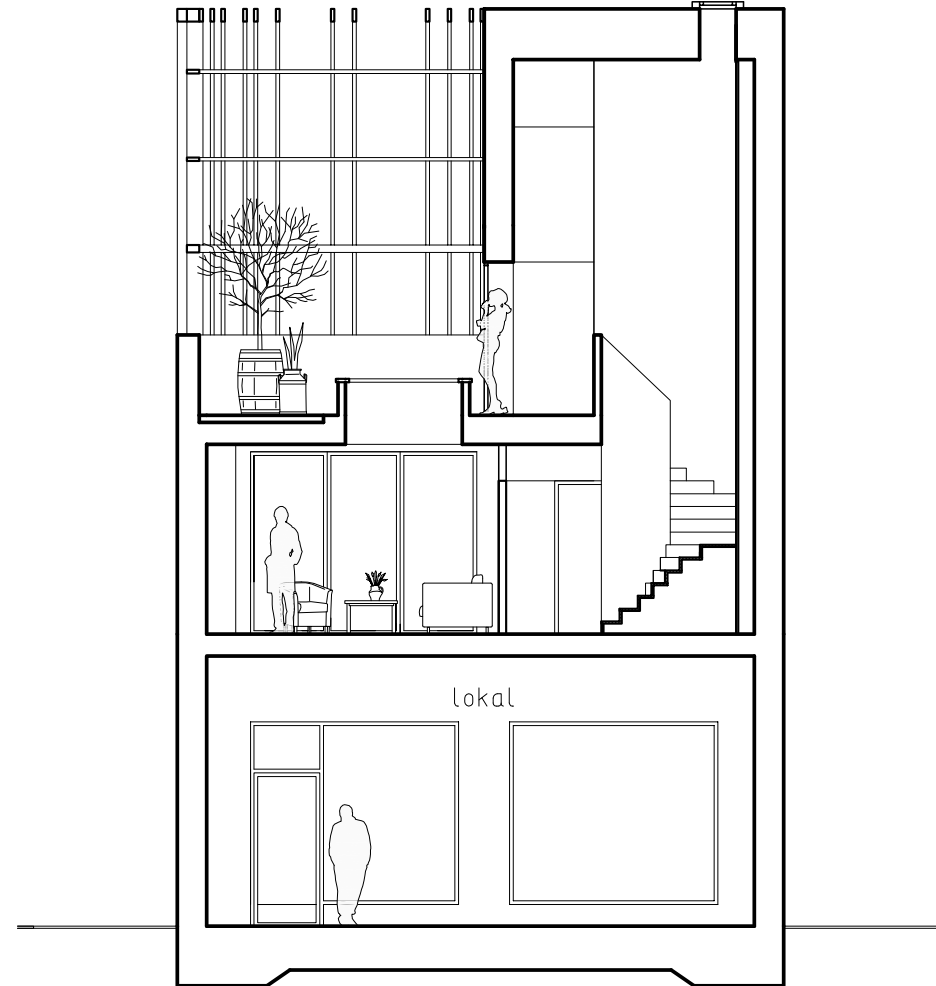

Lägenhet typ 1
entréplan (A) 1:100

31m²

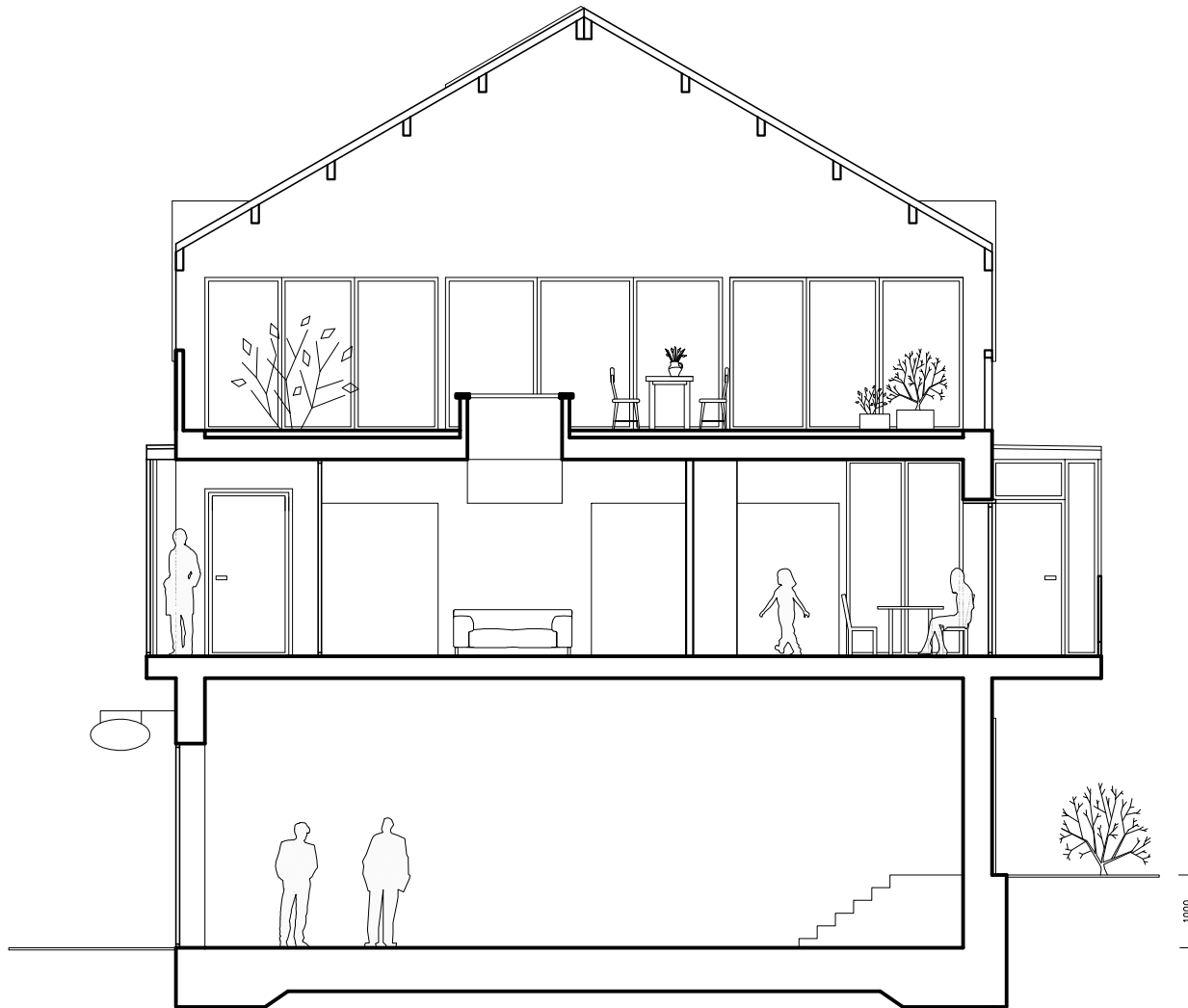

plan +1 (C) med trädgård 1:100

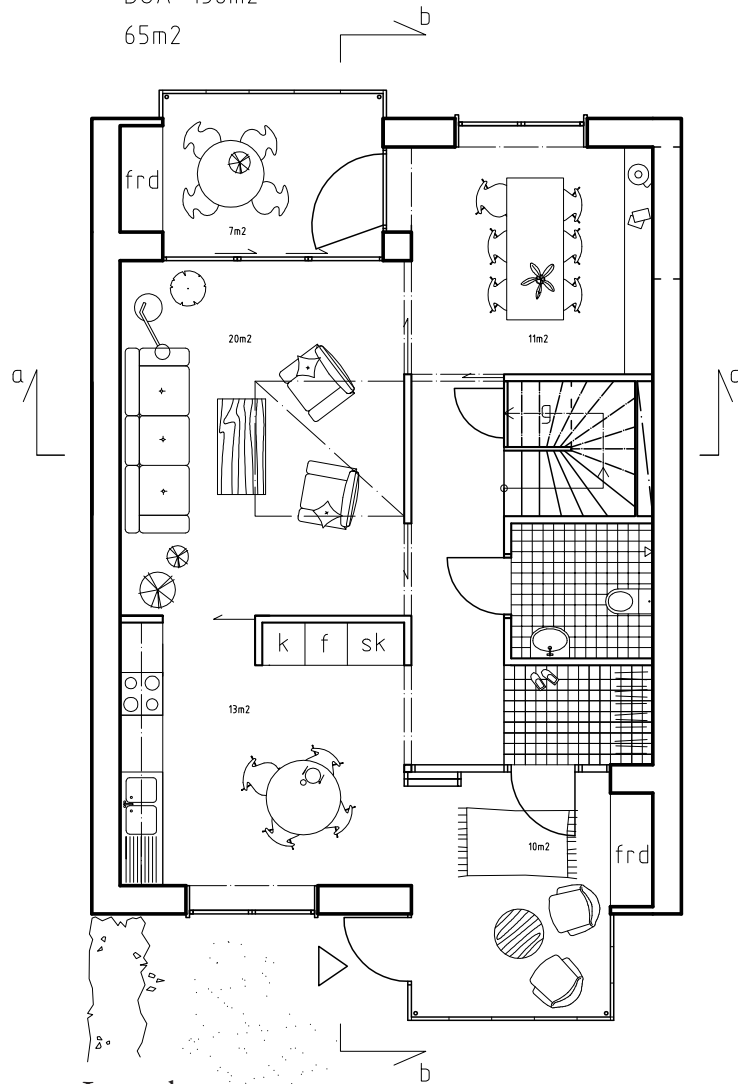
sektion a-a 1:100

4 FÖRSLAGET

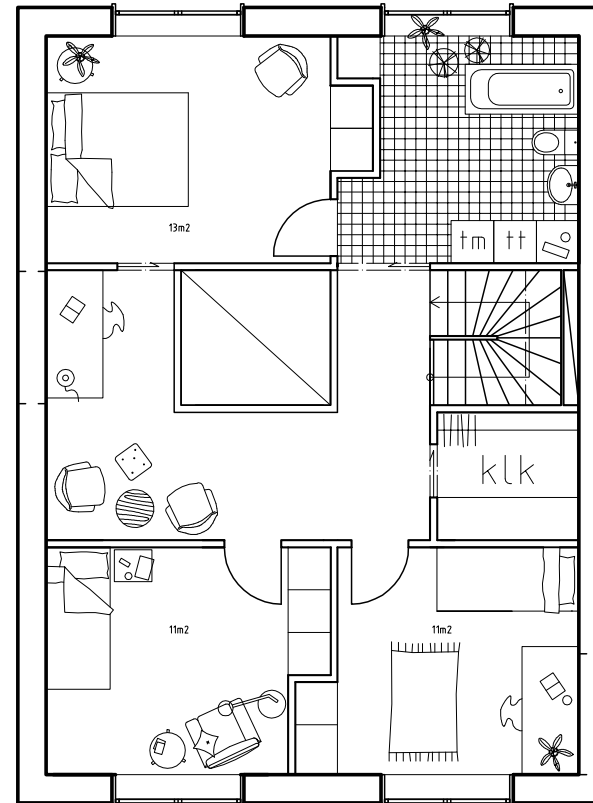
sektion b-b 1:100

4-5rok
 BOA 136m²
 65m²

Lägenhet typ 2
 entréplan (A) med trädgård 1:100

71m²

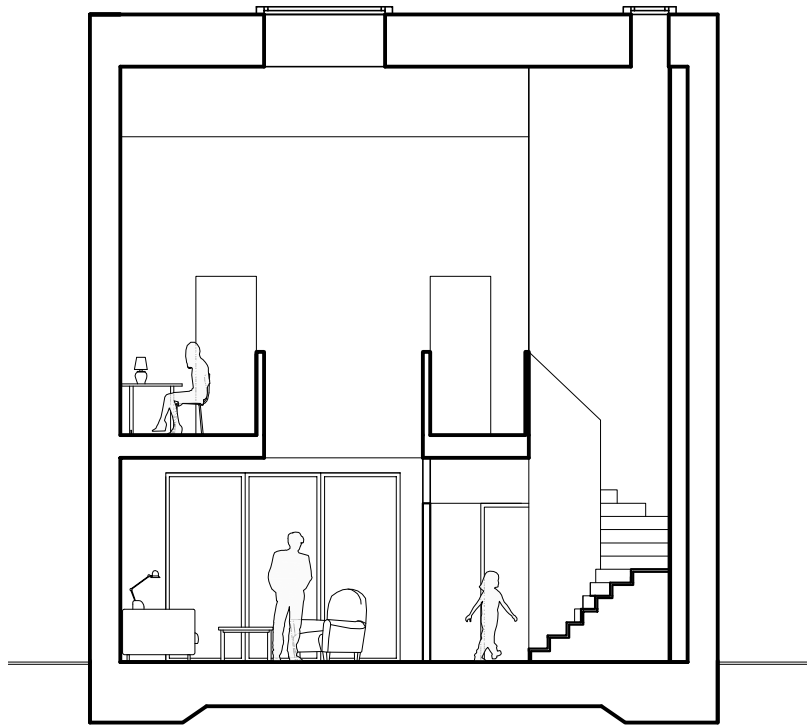
plan +1 (B) 1:100

4 FÖRSLAGET

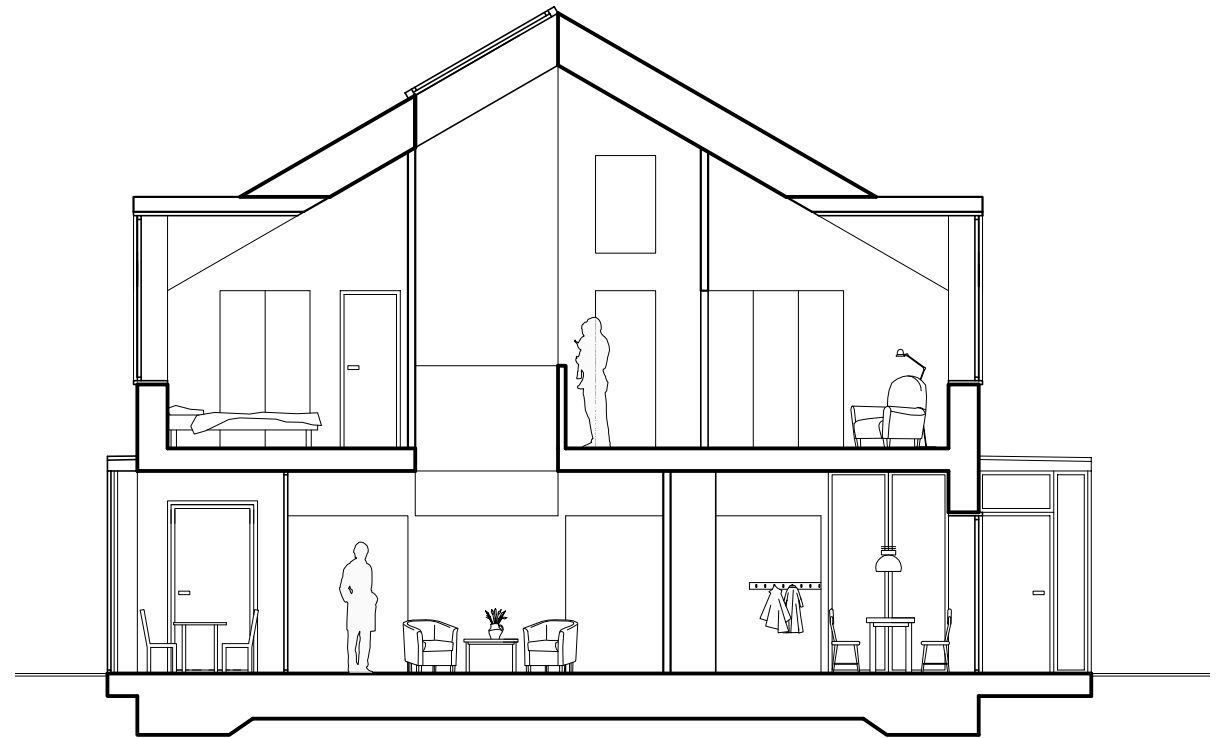
Plan +1 har generösa rum med varierade användningsmöjligheter. Väggar kan plockas bort för att skapa ett större umgängesrum.

Ovanför klädkammaren på det övre planet finns ett vindsförråd.

Det övre planet har en generös takhöjd med snedtak.

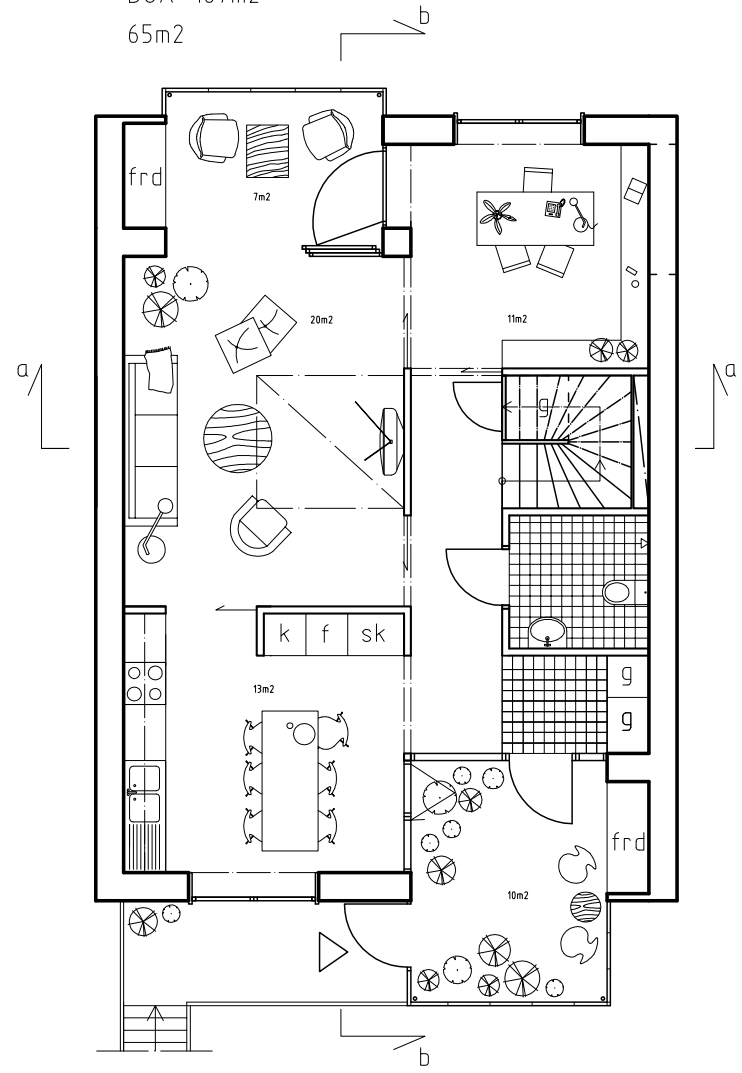

sektion a-a 1:100

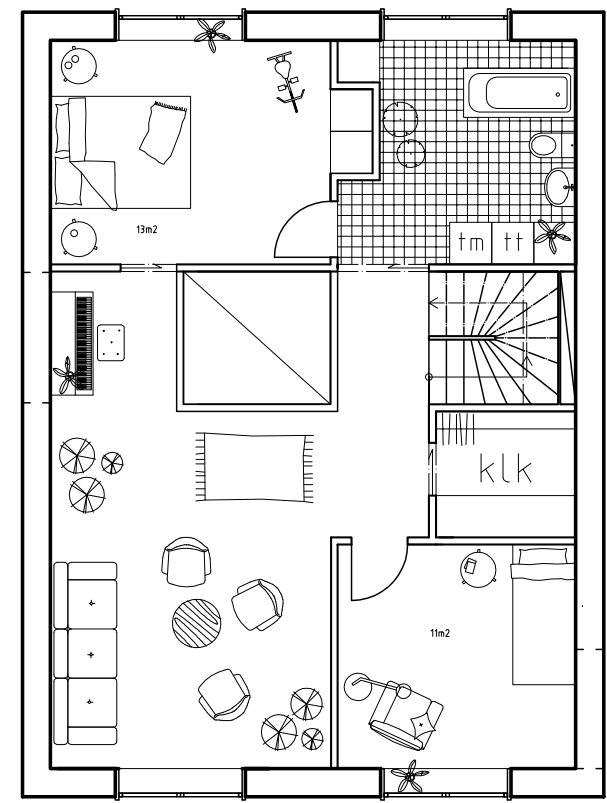
sektion b-b 1:100

5-7rok
BOA 167m²
65m²

Lägenhet typ 3
entréplan (A) 1:100

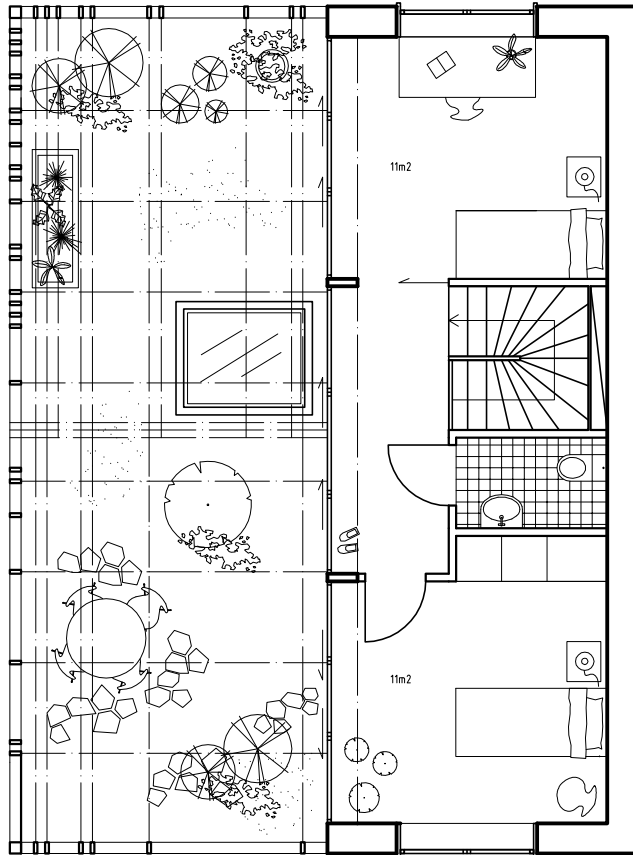
71m²

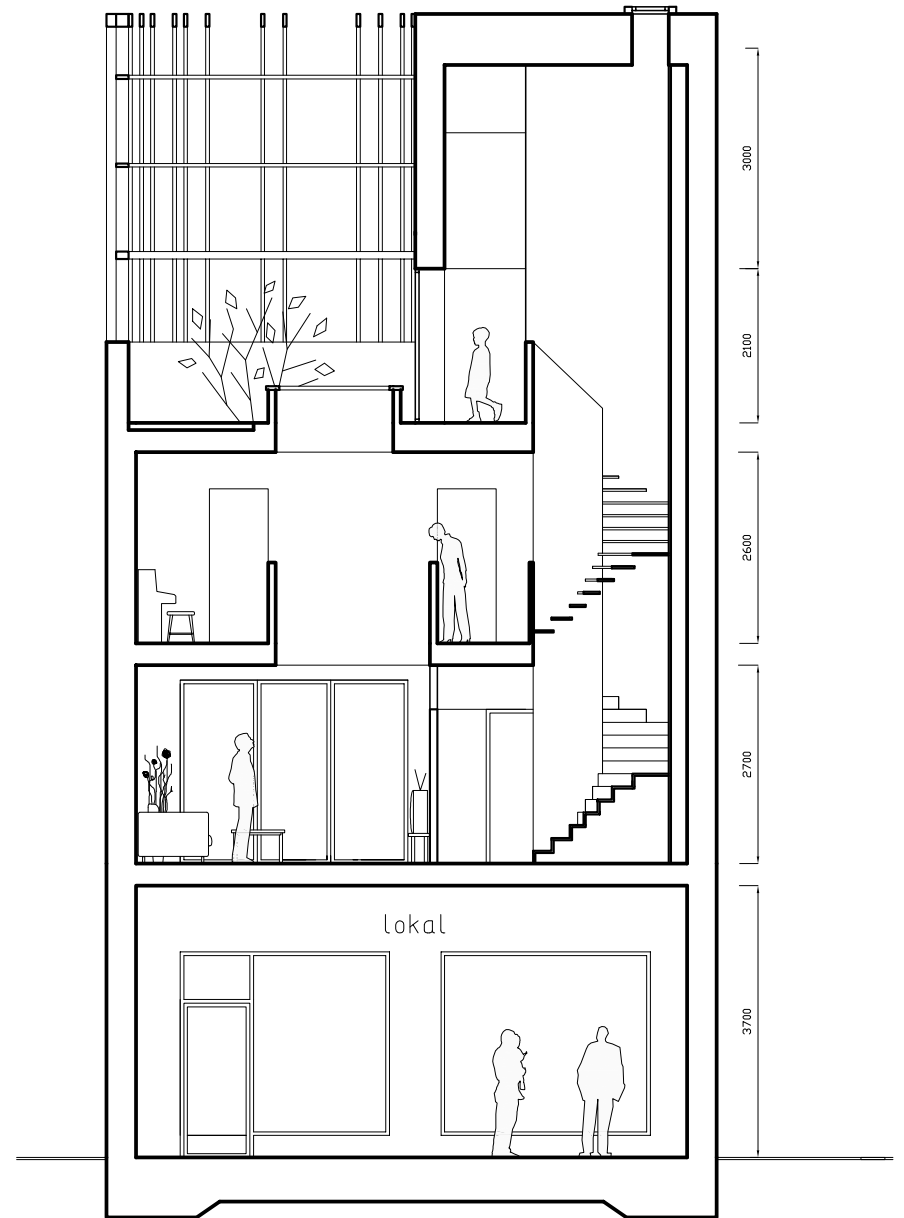
plan +I (B) 1:100

4 FÖRSLAGET

31m²

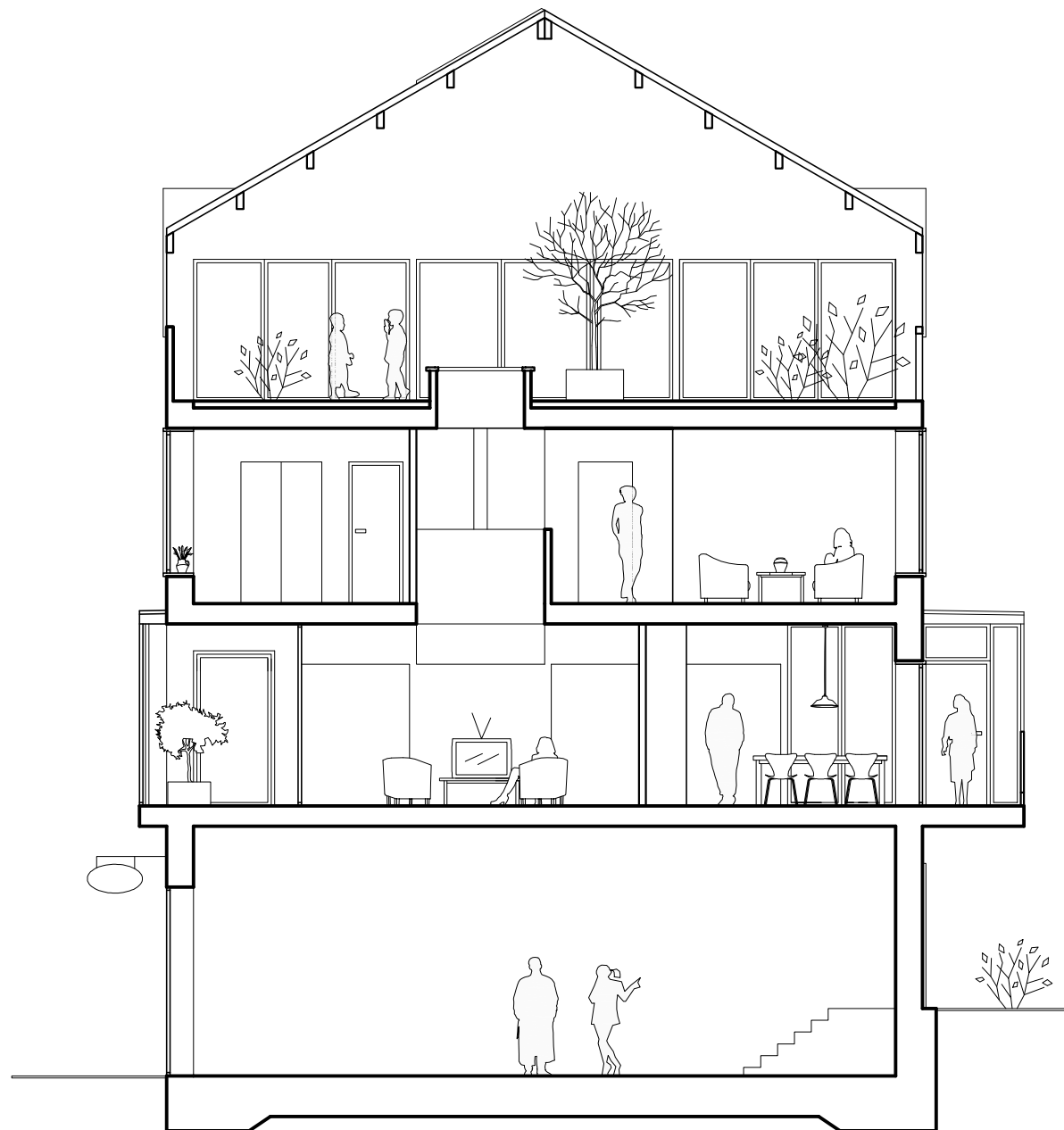

plan +2 (C) med trädgård 1:100

sektion a-a 1:100

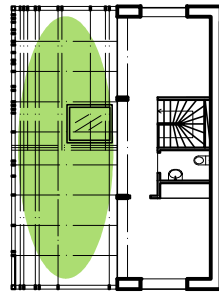
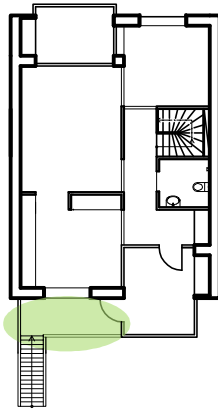
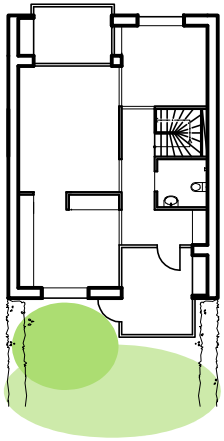
De olika våningsplanen har fönster med olika bröstningshöjd. Entréplan har fönsterdörrar i nivå med golvet. På mellanplanet är bröstningen 450mm vilket bildar nischer möjligen att sitta i. På detta plan går öppningarna ända upp i tak. Det övre planet har en bröstning på 1100mm med takkupor som sticker upp ur sadeltaket och för ljuset långt in i rummet.

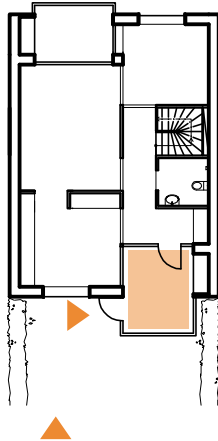
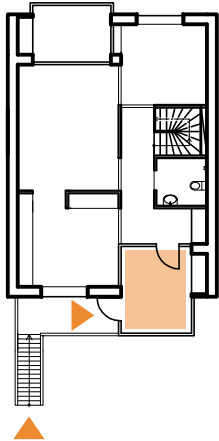
sektion b-b 1:100

4 FÖRSLAGET

VILLAKVALITETER

Privat trädgård på mark
eller tak

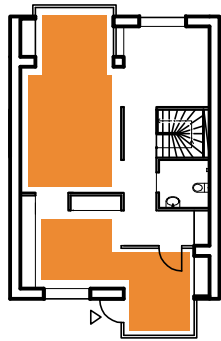
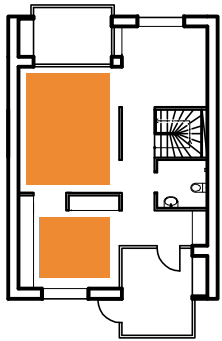

Egen entré genom farstu, via
trädgård eller utvändig trappa.

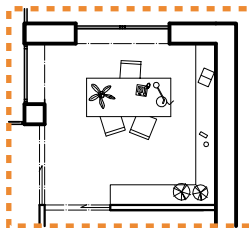
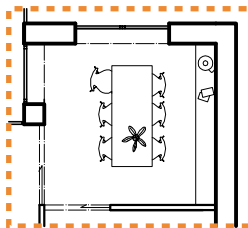
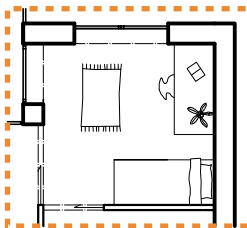
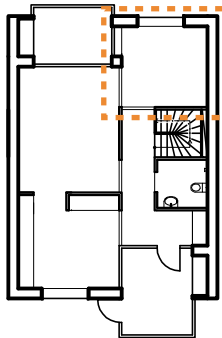
Takträdgård ►

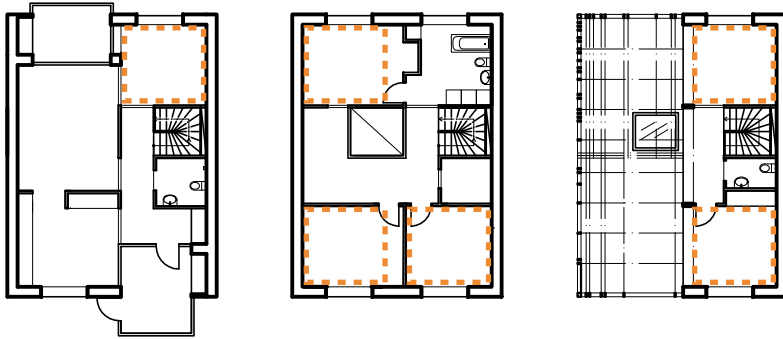
4 FÖRSLAGET

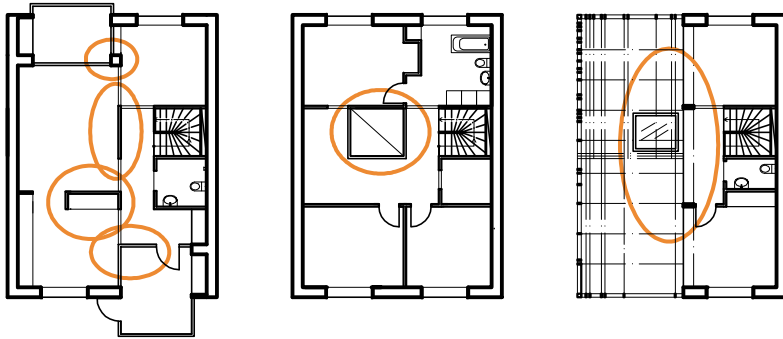
Inglasade uteplatser
som förlängning av
bostaden

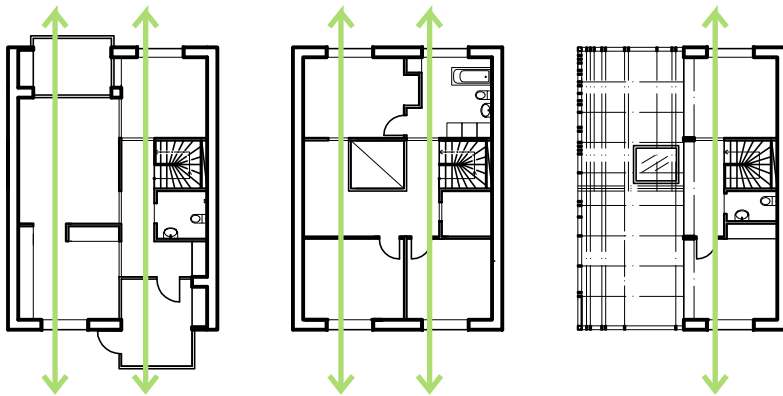
Rum på bottenplan kan
användas som
hemmakontor, sovrum eller
som del av vardagsrum

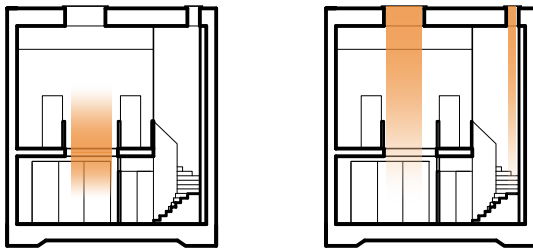
Generella rum ger
förändringsmöjligheter
efter behov

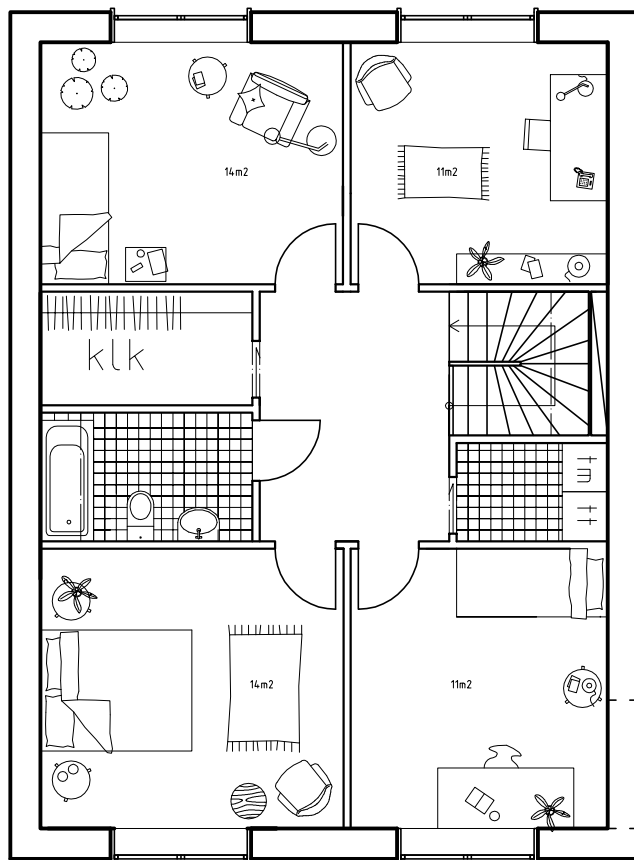
Rundgång ger flera
möjligheter att röra sig
genom bostaden, en
känsla av ökad rymd och
möjlighet att använda
rummen på olika sätt.

Genomsikt ger utblickar
åt två håll och en känsla
av öppenhet.

Bjälklagsöppning och
takfönster ger ljus i
mitten av bostaden.

Alternativ utformning av
plan **B**. Ger ett extra rum
men förlorar kvaliteter
som ovanljus i vardagsrum
och kontakt mellan
våningsplanen.

Takljus och släpljus på trappvägg ►

Vy mot vardagsrum från uteplats

Vardagsrum med bjälklagsöppning

Vy mot farstu genom kök

Takkupa ger ljus långt in i rummet

4 FÖRSLAGET

FASADER

Det nya kvarteret utformas med samma omsorg om detaljer som de omgivande befintliga kvarteren, men med en renhet som närmar sig "detaljlöshet". Istället för att tävla i detaljrikedom så gör det nya kvarterets enkelhet att de gamla kvarterens detaljering lyfts fram och blir mer påtaglig.

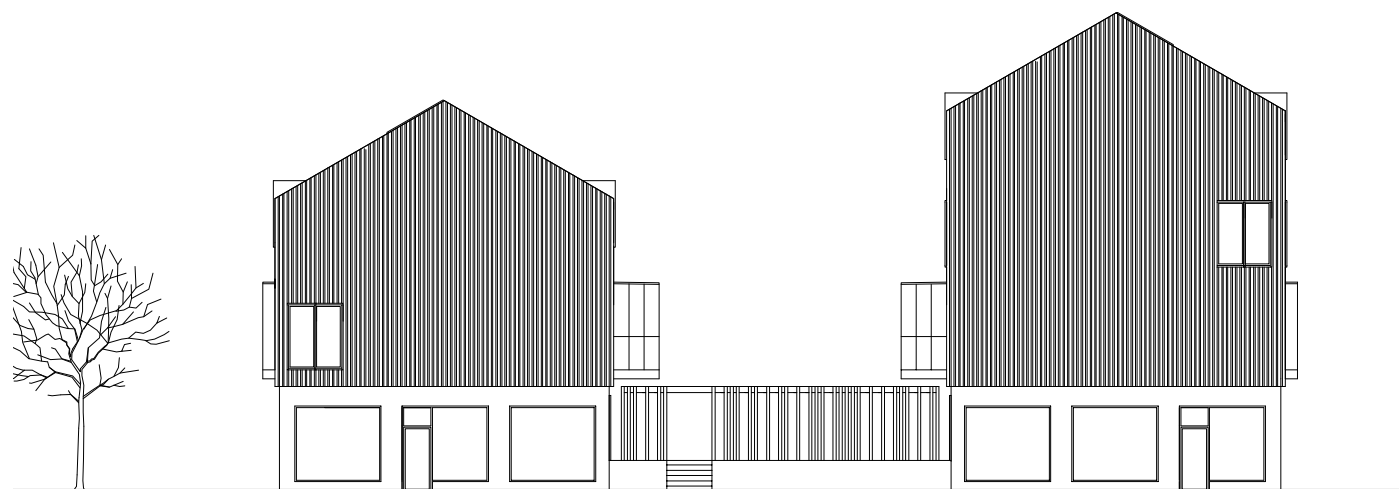
Fasader och tak har en sömlös övergång, där lockpanel övergår till faltak och spalje. Den täta panelen ger en stram fasad mot gatan som löser upp sig i en spalje mot gården i vilken grönska kan klättra och visuellt knyta ihop trädgårdarna i markplan med de på taken. Varje hushåll har själva möjligheten att påverka utseendet på sin fasad genom att välja graden av lummighet samt vilka växter som ska klättra där. Spaljen kring takterrassen håller ihop husvolymen.

Ur växtligheten och träfasaden sticker de inglasade uterummen med en kontrasterande visuell lätthet.

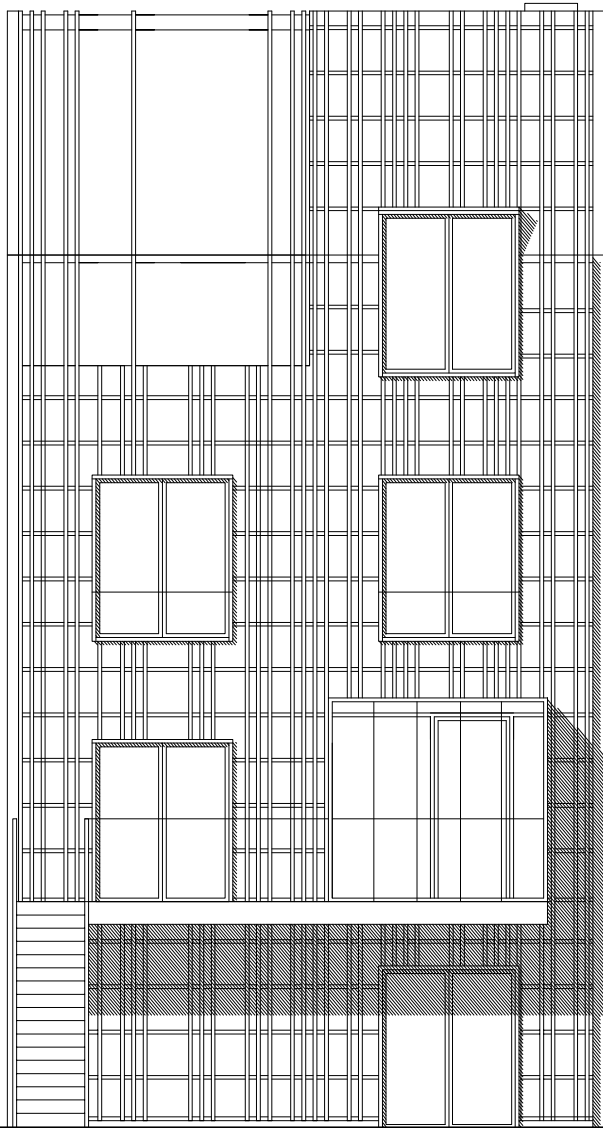
Mellan varje bostad finns ett släpp i panelen där stuprören placeras för att markera gränsen mellan varje bostad och förstärka känslan av det

individuella boendet.

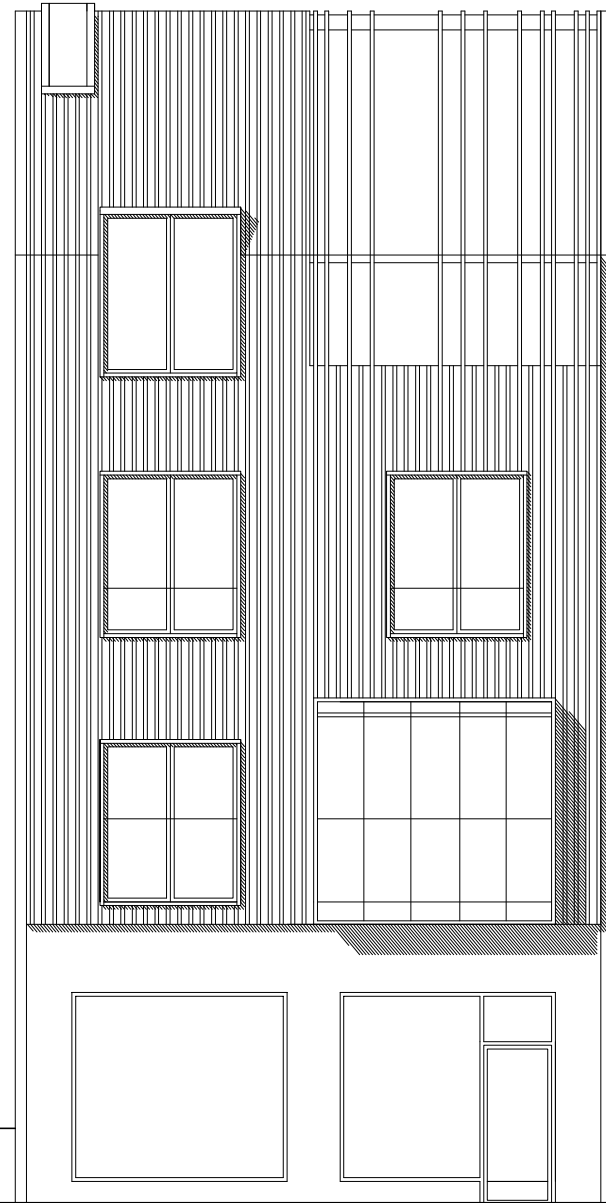
Kvarteret lånar sin regelbundenhet och sina proportioner i fönstersättningen från landshövdingehuset men i en förstorad skala där varje fönster fått storleken av en dörr. Det som från gatan ser ut som en regelbunden fönstersättning är i själva verket en lek med olika bröstningshöjder på olika våningsplan.

Fasad mot SKF 1:250

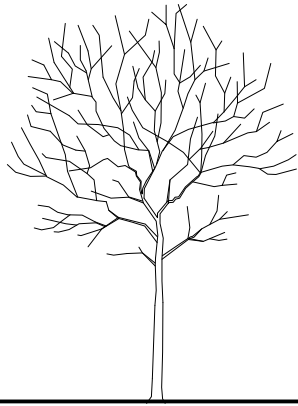

Fasad mot gård 1:100

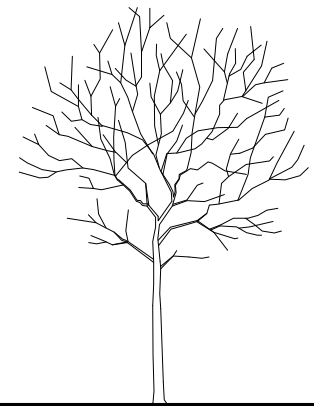
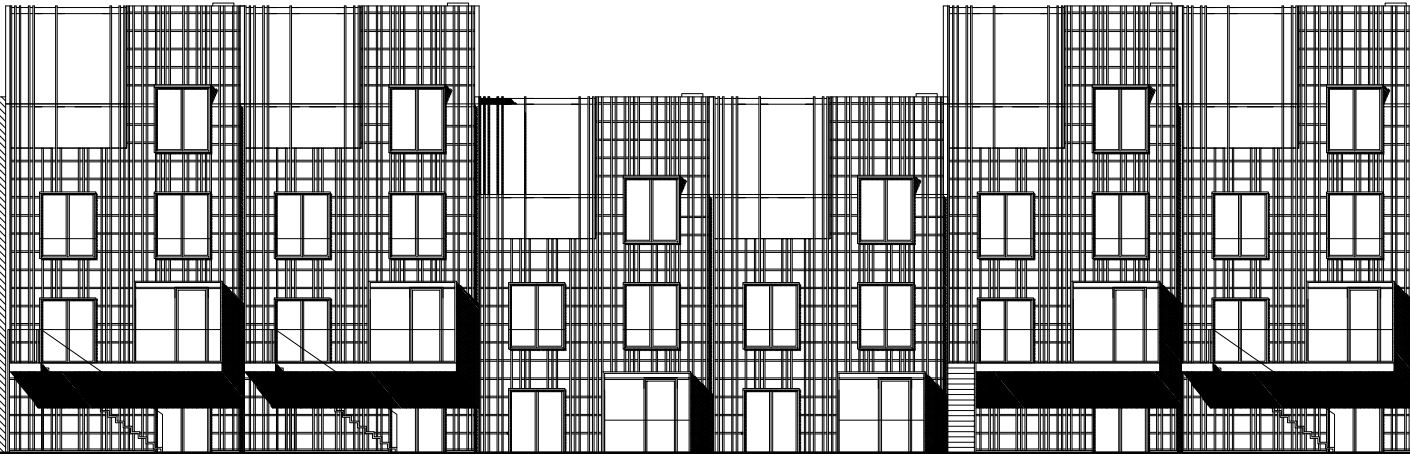

Fasad mot gata 1:100

4 FÖRSLAGET

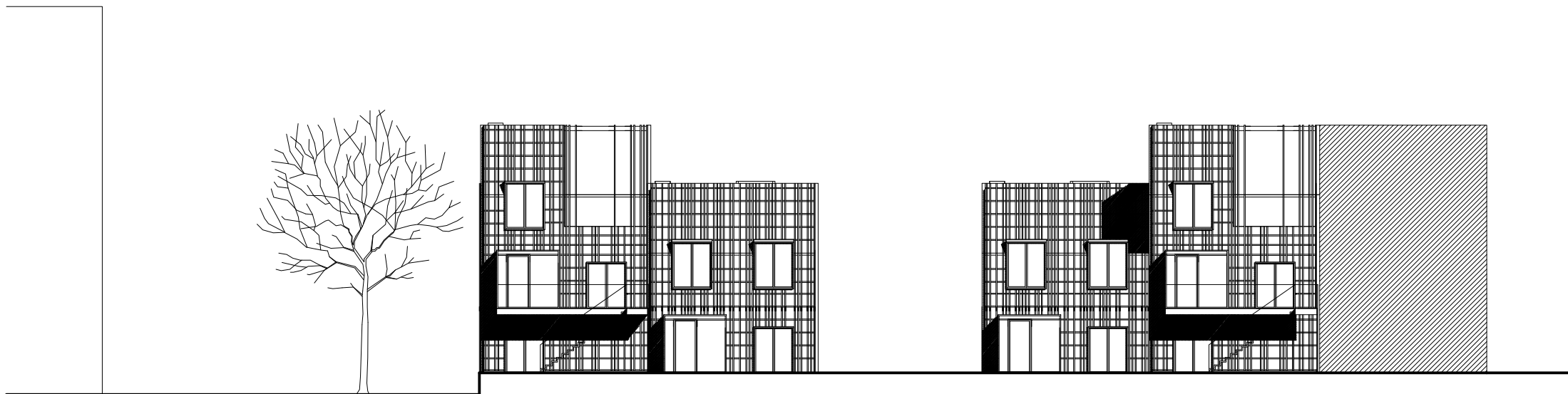
Fasad mot Artillerigatan 1:250

Fasad mot kollektiva gårdar 1:250

Fasad mot torggata 1:250

Fasad mot gård 1:250

FASADMATERIAL

Fasad mot gård:
Spaljé med möjlighet för de boende
att låta växter klättra

Panel:
Laserad,
brunpigmenterad

Sockelvåning verksamheter:
Betong

Spaljéfasad för växter

Glas

Trappa i stål

Laserad träpanel

Glas

Sockelvåning i betong

4 FÖRSLAGET

KONSTRUKTIONS- PRINCIP

Massivträ väljs främst för dess miljömässiga och konstruktionsmässiga fördelar.

Trä är ett förnyelsebart material som binder koldioxid och avger syre under sin växtperiod. Dessutom är förädlingen av trä energieffektivt jämfört med till exempel stål och betong.

Genom att industrialisera byggsystemet kan uppförandet på platsen förkortas.

Massivträets fysikaliska egenskaper har en positiv inverkan på inomhusklimatet. Den höga värmelagringskapaciteten gör att inomhustemperaturen förändras långsamt varpå man inte behöver tillföra lika mycket värme under kalla dagar. Trä har också en förmåga att lagra fukt vilket jämnar ut luftfuktigheten inomhus.

Stommen utformas med våningshöga väggelement och upplagda bjälklag. De bostadsskiljande väggarna och ytterväggarna utförs bärande.

Fasaderna kläs med träpanel.

Detaljutförandet interiört utförs på så vis att massivträkonstruktionen lämnas exponerad.

◀ Massivträ interiört

KONSTRUKTIONSPRINCIP STOMME

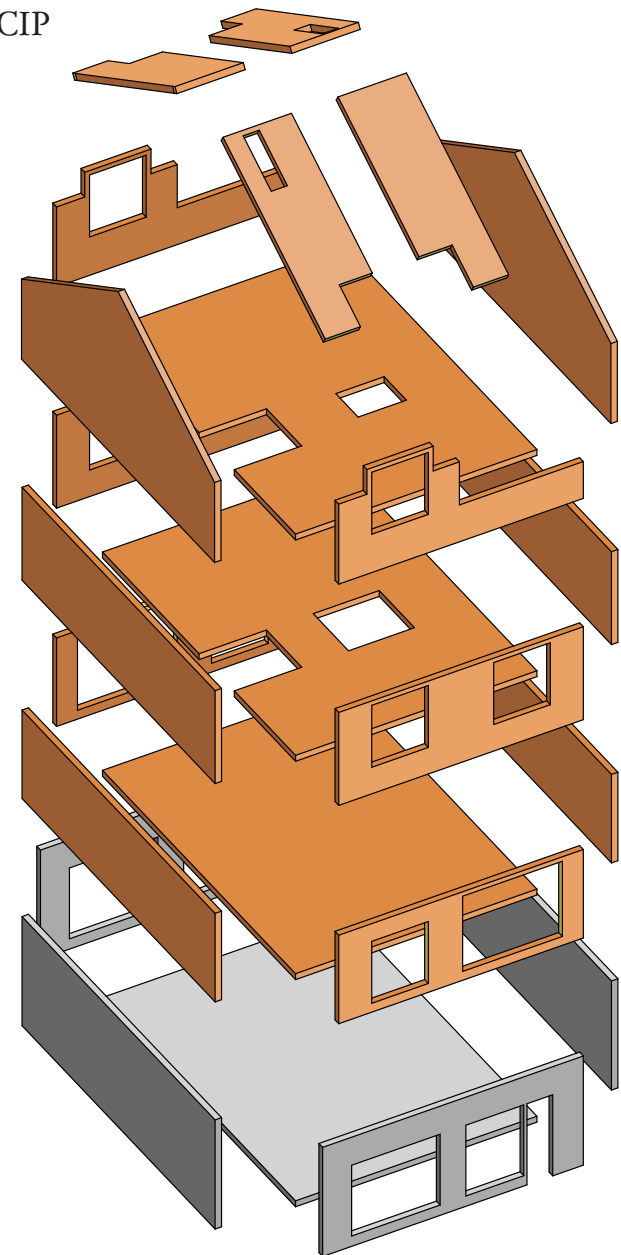
Tak:
Korslimmade
massivträelement

Bärande ytterväggar:
Korslimmade
massivträelement

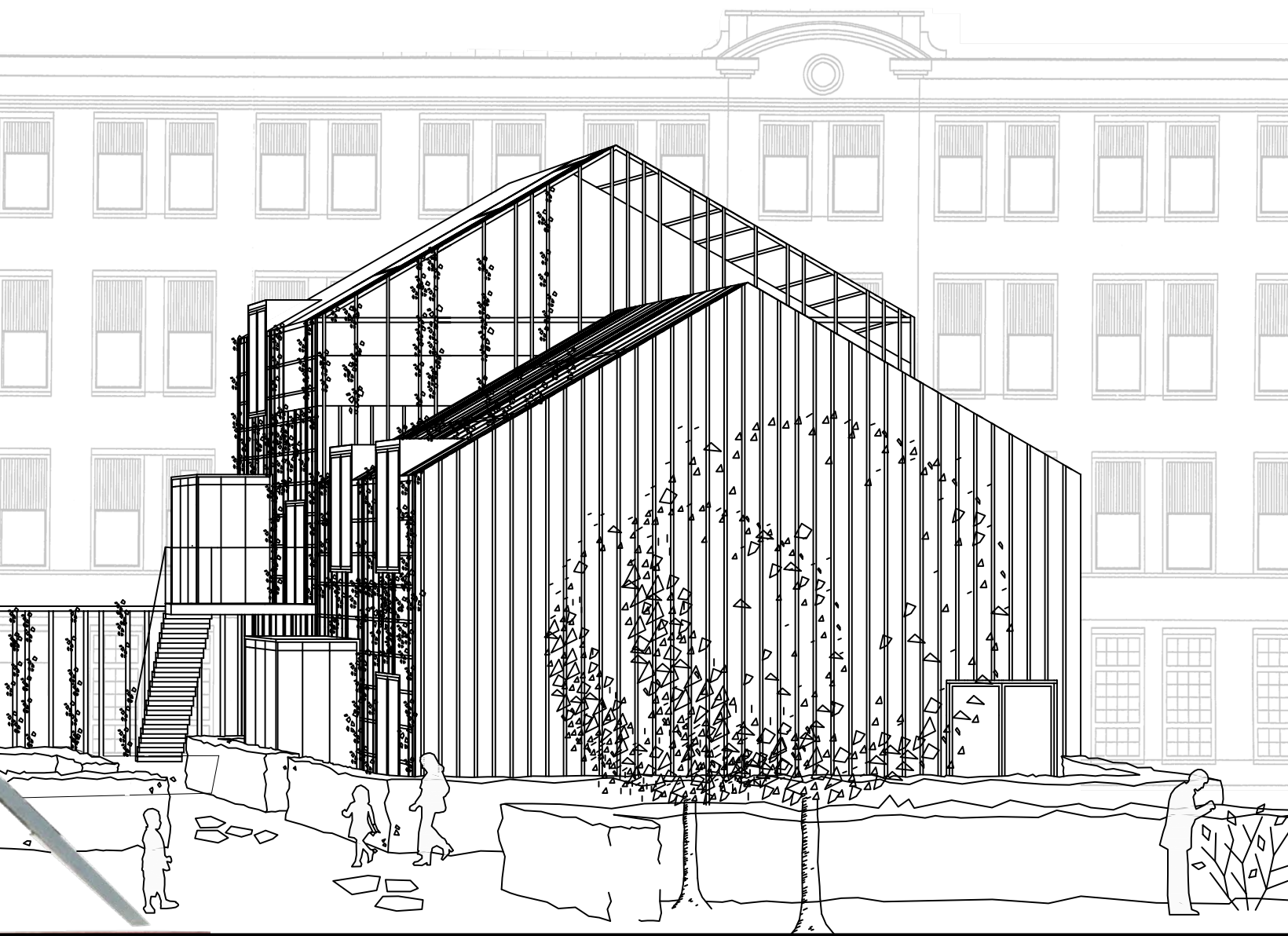
Bjälklag:
Korslimmade
massivträelement

Sockelvåning:
Betongelement

Grund:
Platta på mark

PROCESSEN:

UTREDNING PARKERING

Föreslagen p-norm enligt FÖPo6: 0,5-0,6. Parkering i området föreslås lösas i "stadsmässigt parkeringsgarage".

Inom ramen för mitt exjobb har sex alternativa lösningar utretts.

1. Parkeringsgarage i del av kvarteret:

Kvarteret lämpar sig dåligt för denna typ av lösning då läget utmed Artillerigatan och den nya parken är sådant att det är viktigt med sammanhållande bebyggelse utmed alla sidor. Ett parkeringsgarage över mark skulle utgöra ett negativt brott i stadsbilden.

2. Parkering under uppbyggd gård:

Denna lösning ger stora höjdskillnader mellan gård och omgivande gator. Lösningen kräver murar el. dyl i ett antal lägen mot gatan vilket är negativt för stadsbilden. Möjligheten att röra sig genom kvarteret försvinner och motståndet att röra sig mellan gata och gård blir stort. Uppbyggda gårdar ger sämre möjlighet för odling och plantering av träd vilket gör att boendekvaliteten minskar. Detta är en effekt som inte får förringas då just dessa kvaliteter är viktiga aspekter i ett

boende för nya målgrupper.

3. Nedgrävt parkeringsgarage:

En möjlig lösning som dock tar lägen för verksamhetslokaler i anspråk. Den låga exploateringen i kvarteret gör lösningen onödigt kostsam. Liksom med parkering under uppbyggd gård medför ett garage under gården en minskad boendekvalitet då möjligheter till odling och plantering av träd försämras.

4. Parkering i samband med varje bostad (carport):

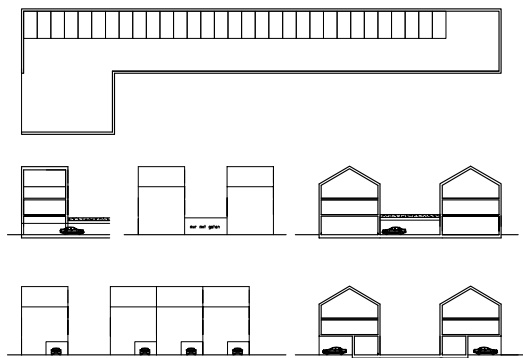
En lösning som ger låg stadsmässighet då möjliga lägen för verksamhetslokaler upptas av garage. Kontakten mellan gård och bostad minskar i de lägen då bostadsytor i markplan måste ersättas av garage. Då tillgång till bil direkt från bostaden ges blir rörelserna genom kvarteret färre.

5. Parkering längs med gata:

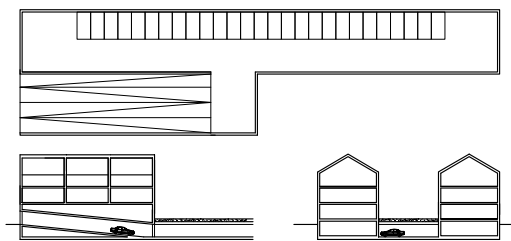
Den låga exploateringen inom kvarteret gör att parkering med enkelhet löses utmed gatan likt i omgivande kvarter i stadsdelen. Nackdelen är att bilen måste stå oskyddad året om.

Markparkering utmed gata föreslås som lösning för Kv Abborren. Det är den lösning som ger störst stadsmässighet och dessutom inte har negativa effekter på boendemiljön. Alternativt kan en garagelösning samordnas med något av intilliggande nya kvarter där förhållandena lämpar sig bättre för en sådan typ av lösning.

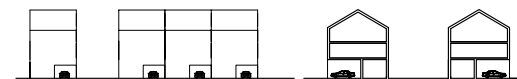
Det goda kollektivtrafikutbudet i kombination med ett system med bilpool inom kvarteret kan tänkas minska behovet av parkering ytterligare då egen bil blir i det närmaste överflödigt.

Alt 2. Parkering under uppbyggd gård.

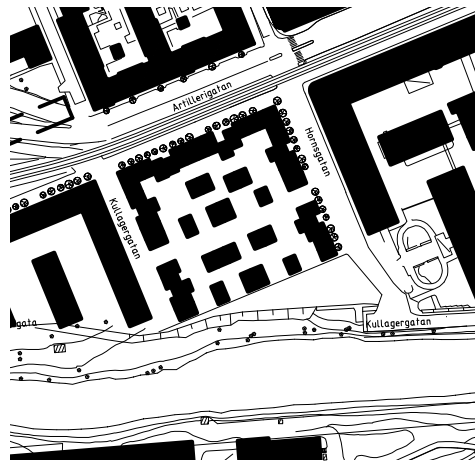
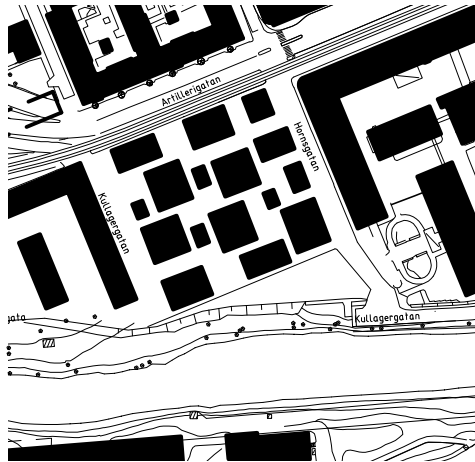
Alt 3. Nedgrävt parkeringsgarage.

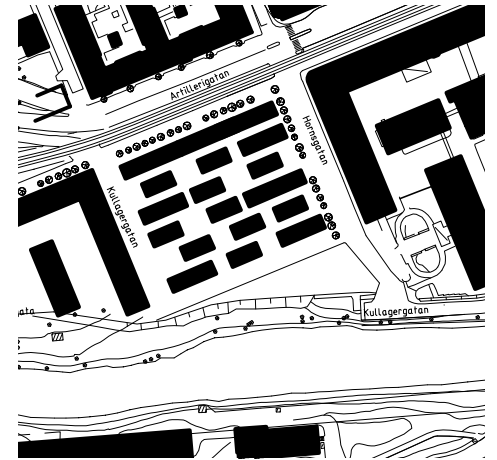
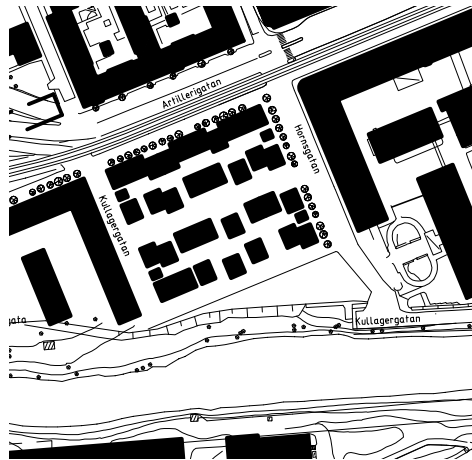
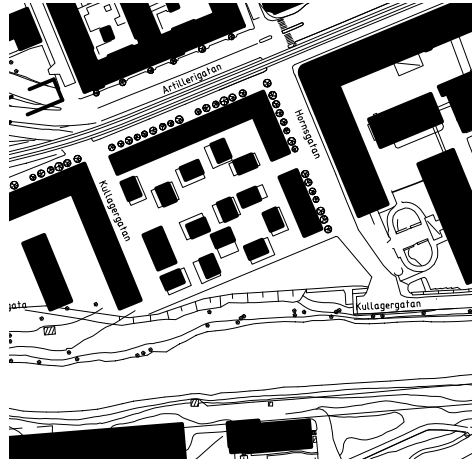

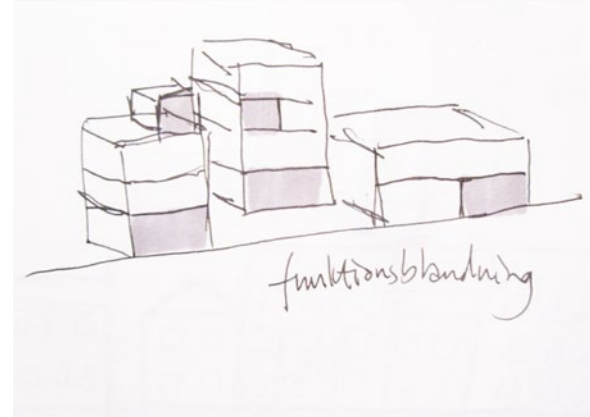
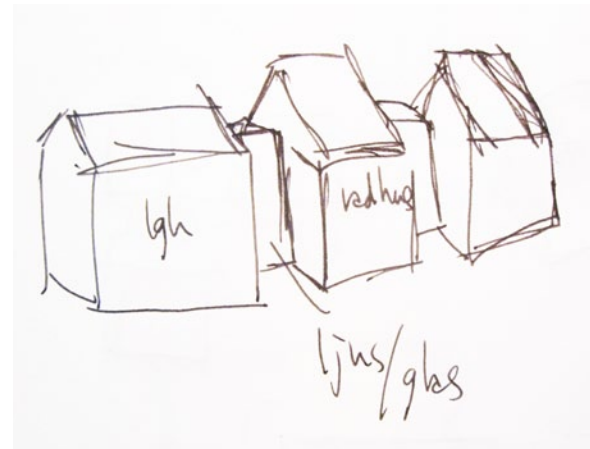
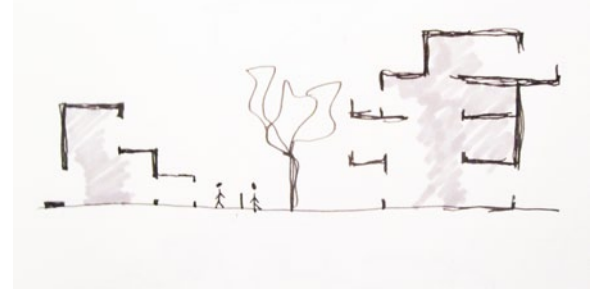
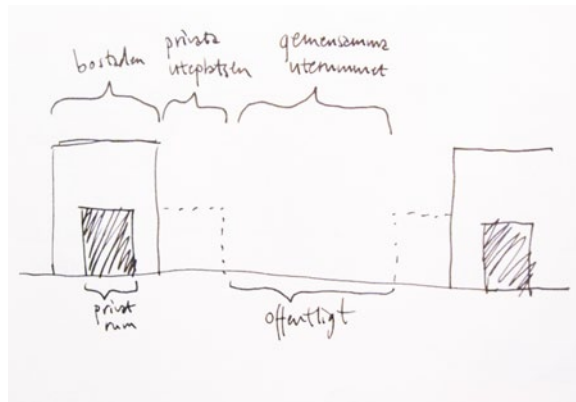
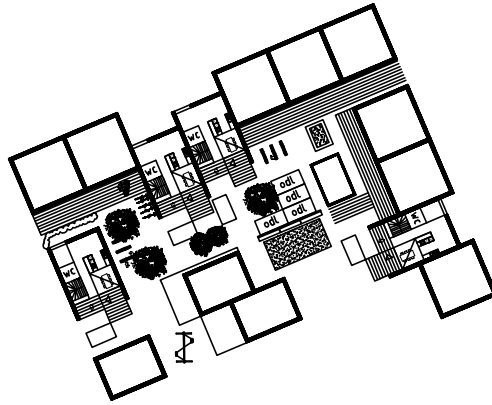
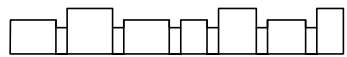
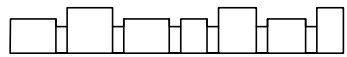
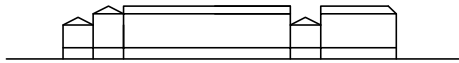
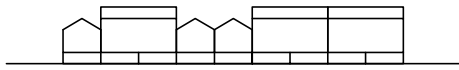
Alt 4. Parkering i samband med varje bostad.

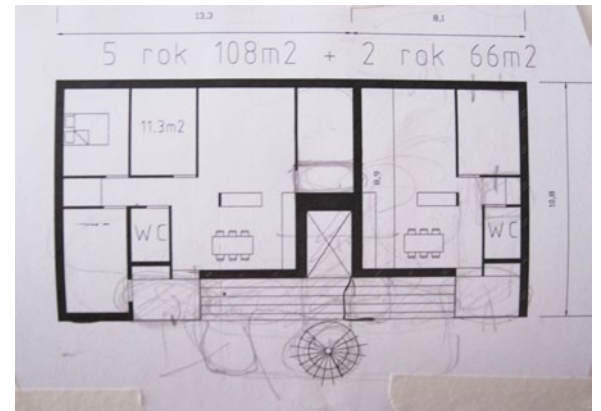
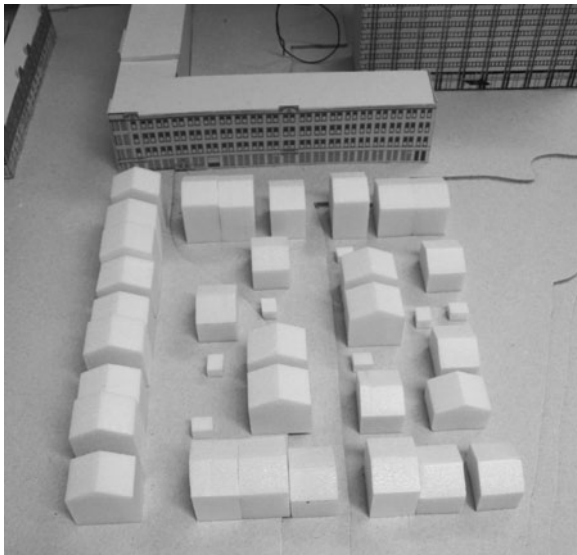
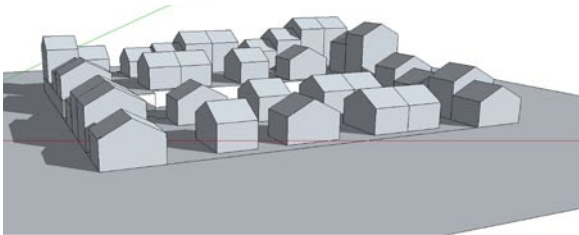
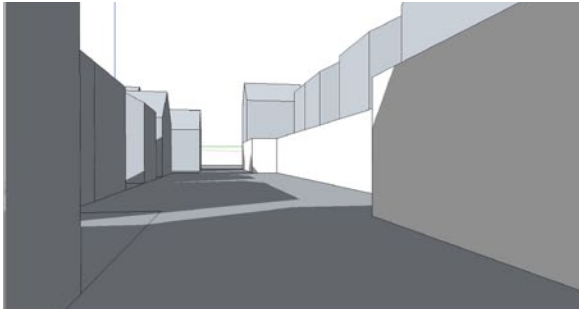
5 PROCESSEN

SKISSER

5 PROCESSEN

REFERENSProjekt

HAGEN ISLAND MVRDV

Rationell stadsplan där traditionella radhuslängor brutits upp för att bilda trädgårdar och en variation av kollektiva platsbildningar.

bild: www.mvrdv.nl/#/projects/hagenisland

GARDEN HOUSE THAM & VIDEGÅRD ARKITEKTER

Spaljéfasad i trä som håller samman volymen.

bild: www.tvark.se/garden-house

SVARTLAMOEN HOUSING BRENDLAND & KRISTOFFERSEN ARKITEKTER

Flerbostadshus i massivträ där entré görs via utvändigt trappa på gården.

bild: www.bkark.no/projects/svartlamoen-housing

FUNENPARK, AMSTERDAM

Ny sorts stadsplan med en blandning av bostadstyper inom samma urbana kontext.

URBANA VILLOR SIEGEL, ÅQVIST, LARSSON

Flerbostadshus med villakvaliteter i staden.

bild: www.pontusaqvist.se/gallery/t_fasad_soder/gallery.html

MORIYAMA HOUSE NISHIZAWA

Plats för umgänge mellan husen.

bild: http://4.bp.blogspot.com/_4y1ix5LPqo/TEK1gUgimBI/AAAAAAAAABNA/5fWpsHDpoYo/s1600/Moriyama9.jpg

SMALL BOX HOUSE AKASAKA SHINICHIRO ATELIER

Obehandlad träinteriör.

bild: www.akasaka-atelier.com/works/house/images/h19_05.jpg

KÄLLOR

LITTERATUR

Atlestam I, Caldenby C, Tiselius M: *Gamlestaden – historik och arkitekturguide*, Göteborg, 2000

Broms Wessel O, Tunström M, Bradley K: *Bor vi i samma stad? -Om stadsutveckling, mångfald och rättvisa*, Kristianstad, 2005

Carlson, Gösta: *Röster från Gamlestaden*, Surte, 1981

Gehl, Jan: *Life between buildings –Using public space*, Skive, 2006

Healey, Patsy: *Collaborative Planning -Shaping places in fragmented societies*, London, 1997

Nykvist, Maria: *Har Underjorden en plats I staden? Uppsats Teori och Text*, Göteborg, 2007

Nylander, Ola: *Bostaden som arkitektur*, Stockholm, 2001

Scubert J, Schüts E, Streich L: *Something Fantastic –A Manifesto by three young architects on worlds, people, cities and houses*, Berlin, 2011

RAPPORTER, ARTIKLAR

Andersson R, Bråmås Å, Hogdal J: *Fattiga och rika – segregationen ökar - Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006*, Göteborg, 2009

Arkitekten 01, 2011

Bellander, Gunilla: *Blandstaden -ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling?, utredning för Boverket och Miljödepartementet*, Stockholm, 2008

Fördjupad Översiktsplan Gamlestaden-Bagaregården, 2006

Göteborgs Stad Fastighetskontoret: *Bostadsbyggandet i Göteborg - ett planerings- och kunskapsunderlag*, Göteborg, 2010

Göteborgs Stadskansli: *Göteborgsbladet 2010 -Områdesfakta, SDN 132 Östra Göteborg*, Göteborg, 2010

Göteborgs Stadskansli: *Perspektiv Göteborg 1-2011*, Göteborg, 2011

INTERNET

[http://www.bth.se/fou/cuppsats.nsf/all/84a4ec65ac8cfdf6c1256e680052112b/\\$file/blandstadsbegreppet.pdf](http://www.bth.se/fou/cuppsats.nsf/all/84a4ec65ac8cfdf6c1256e680052112b/$file/blandstadsbegreppet.pdf), 2011-02-13

http://www.goteborg.se/wps/wcm/connect/e2112d004216a03f981cfd3d2a09bb7a/historik_Gamlestaden.pdf, 2011-01-24

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.456915-blandstadkraver-nytankande>, 2011-01-20

www.tryggagamlestaden.se, 2011-03-05

<http://bostad.skanska.se/kvibergsstaden>, 2011-04-02

www.yimby.se/2008/.../vad-ar-blandstad-egentlig_634.html, 2011-03-07

BILDER

Sid: 5, 7, 23, 33, 35, 37 flygbilder från www.eniro.se

Sid: 9 Ur “Röster från Gasmlestaden”, Gösta Carlson

Övriga bilder: Therese Arnbert

TACK TILL

Ola Nylander
Erik Andersson
Kristin Borg
Björn Gross
Anna Eriksson
Thomas Landenberg

och alla andra som hjälpt mig genom att stötta,
diskutera och svara på frågor

